

EZBER DIŞI SÖYLEŞİLER (14)

“Türkiye’de Emek Örgütleri ve Geleceği”

İsmail Hakkı Tombul

Tepekule Kongre ve Sergi Merkezi
24 Mayıs 2008

tmmob
makina mühendisleri odası
izmir şubesi

İzmir - 2010 / 14 - 12

tmmob
makina mühendisleri odası
izmir şubesi

İ S M A İ L H A K K I T O M B U L

Emek Örgütleri ve Türkiye'deki Geleceği

Bu kitabın yayın hakkı **Makina Mühendisleri Odası**'na aittir.
MMO'nun izni olmadan, kopya edilemez, kullanılamaz.

Yayına Hazırlayanlar: Elif Aydoğdu Oral - Önder Sözen

Grafik Tasarım: Nurcan Durmaz

Baskı Yeri: Can Dijital Baskı Hizmetleri

Gazi Blv. No: 93/A Çankaya - İZMİR

Tel: 0 232 441 20 22 (PBX)

Baskı Tarihi: Eylül 2010 - İZMİR

ISBN No: 978-9944-89-974-1

İzmir - 2010 / 14 - 12

SUNUŞ

Ülkemizde siyasetin sığlaştığı, politik tartışmaların magazinleştiği bir süreç yaşıyoruz. Kavramlar, değerler birbirine karıştı. Düşüncenin, düşünmenin önemi yitiyor ve yaşanan her sorunda insanlar şiddete başvurur hale geliyor.

Toplumsal algının netliğini ve toplumsal barışı zedeleyecek bu durumdan kurtulabilmek için ezberlerin ve reflekslerin sorgulanması gerekiyor.

Bir yandan askeri vesayet altında bir türlü gelişemeyen demokrasimiz, diğer yandan neoliberal politikalarla değersizleştirilmeye çalışılan emek ve insan, katledilen çevre...

Bu kadar kapsamlı sorunlar doğru zeminler yaratılarak tartışılmamakta, çoğunlukla uzlaşmalarla çözülebilecek, ortak akıl, ortak payda yaratılabilecek konular, başlangıçta yaratılan kutuplaşmalar nedeniyle içinden çıkılmaz noktalara sürüklenmektedir. Böyle bir ortamda konuları kutuplaşmalara, ezber söylemlere, önyargılara kurban etmeden, o konuda araştırma yapmış uzmanların katılacağı söyleşilerde ele almayı hedefledik.

Bu anlayışla Ezber Dışı Söyleşiler 10 Şubat 2007 tarihinde başlamış ve bir çok uzman katılımıyla dizi halinde sürdürülmüştür.

Bugüne kadar gerçekleşen söyleşileri çözümleyerek her birini fasikül şeklinde yayımladık, sözlerin yanı sıra tarihe yazılı olarak not düşerek sizlere ulaştırmayı amaçladık.

Ezber Dışı Söyleşilere konuşmacı ve dinleyici olarak katkı koyan emeği geçen herkese teşekkür eder, ezber dışı söyleşi fasiküllerini halkımızın, kamuoyunun hizmetine sunarız.

**TMMOB Makina Mühendisleri Odası
İzmir Şubesi Yönetim Kurulu**

İSMAİL HAKKI TOMBUL

Emek Örgütleri ve Türkiye'deki Geleceği

Merhaba arkadaşlar.

Sabah, Gönen'de, Uluslararası Sendikalar Konferansı vardı; oradaki toplantının açılışında bir konuşma yapmak durumunda kaldık. Gönen'den de geç çıkınca, zorunlu olarak buraya biraz gecikmeli geldik. Tekrar kusura bakmayın, sizi beklettik.

Oturumun ismi, Ezber Dışı Söyleşiler. Bugün yapacağımız söyleşi ne kadar ezber dışı olacak, onu bilemiyorum; ama Ezber Dışı Söyleşilerin bugünkü konusu da Türkiye'deki Emek Örgütleri ve Emek Örgütlerinin Önümüzdeki Dönem Geleceği.

Tabii, kuşkusuz, Türkiye'deki emek örgütlerini tartışırken, önce emek hareketinin mevcut durumuna ve emek hareketinin dünyene, bugününe kısaca değinmek gerekiyor.

Emek hareketi, emeğiyle geçinen insanların örgütlenerek hak ve çıkarlarını koruyup geliştirmeleri üzerine kurulan örgütler aracılığıyla da sürdürülen bir faaliyet. Ama emek hareketini sadece mevcut sendikalarla sınırlı tarif etmek de kuşkusuz yeterli olmaz. Emek hareketi dediğimizde, bu, emekçilerin örgütlü ya da örgütsüz, hak ve çıkarlarını koruyup geliştirmek için sürdürdükleri mücadele sürecinin bütününe ifade eder. Bunlardan önemli bir kısmı, bu süreci domine eden kısmı da emek örgütleridir, örgütlü olan mücadele kısmıdır.

Türkiye'deki emek hareketinin tarihine bakacak olursak; Avrupa'daki ve dünyadaki emek hareketlerinin ya da sendikal hareketin tarihinden biraz farklı. Dünyadaki sendikal hareketin tarihinde, sanayi devriminden sonra sendikaların yine işçi sınıfının öz örgütleri ya da okulları olarak kurulduğundan, ondan sonra da hak ve çıkarlarını koruyup geliştirmek için mücadele ettiği bir seyrinde görürüz. Onların bu mücadelesi sonucu Avrupa'da ve dünyada hak kazanımlarından söz etmek mümkündür. Ama Türkiye'de emek hareketinin, sınıflar mücadelesinin, sendikal hareketin seyri pek de Avrupa'daki, dünyadaki örnekleri gibi gelişmiyor.

Türkiye'de sendikal hareketin ilk örgütlenme tarihini belki

1890'lı yıllarda Tophane Amele Cemiyetiyle başlatmak mümkündür. Ama Tophane Amele Cemiyetiyle başlayan emek hareketinde, 20. Yüzyılın başında Türkiye'deki Kurtuluş Savaşı, Cumhuriyetin kuruluş yılları sürecinde bizim anladığımız anlamda bir örgütlü emek mücadelesinden yeterince söz etmek çok olası değil. Ta ki 1940'lı yıllara kadar. 1940'lı yıllarda Türkiye'de ilk çıkarılan yasalarla birlikte çalışma yaşamına bir düzen verilmeye çalışılıyor ve ondan sonraki dönemde de emek hareketinin ya da emek örgütlerinin mücadele seyri biraz daha hızlanma eğilimine giriyor.

Tabii, Türkiye'de ilk konfederasyon da 1950'li yılların başında TÜRK-İŞ'in kurulmasıyla birlikte başlıyor. TÜRK-İŞ'in kuruluş sürecine baktığımızda da, TÜRK-İŞ'in kuruluşuna ruhunu veren anlayış, "*Siyasetler üstü, partiler üstü sendikal hareketin başlaması ve sürdürülmesi gerekir*" anlayışındır; bu iddiayla TÜRK-İŞ kuruluyor. TÜRK-İŞ öyle bir ilişki üzerine kuruluyor ki, Ankara'da, TÜRK-İŞ'in Genel Merkezinin yapıldığı bina, bildiğim kadarıyla, devlet tarafından TÜRK-İŞ'e ücretsiz veriliyor ve binasının yapılması sağlanıyor. TÜRK-İŞ'in kuruluş süreci de, daha çok Amerika'dan gelen temsilcilerin, sendikal hareketin nasıl örgütlenmesi gerektiğine dair verdikleri ipuçlarıyla geliyor ya da onların önerileri üzerine kurulan bir sendika, bir konfederasyon oluyor.

Kuşkusuz, doğrudan devletin müdahalesiyle kurulan bu sendikal faaliyetin birinci önceliği de, emek hareketinden daha çok, "*ulusal hassasiyetler*" ya da ulusal sınırlar içerisinde devletin yaklaşımlarına, devletin beklentilerine zarar vermeyecek sınırlarda bir sendikal mücadele üzerine oturmuş oluyor.

Tabii, 1950'li yıllardaki Türkiye'deki emek hareketinin mücadelesinin belli bir seyri sonunda, hepimizin bildiği, bir kısmımızın yaşadığı, benim yaşamadığım, ama benim kuşaktakilerin okuyarak, duyarak öğrendiği gibi, 1960'lı yıllardan sonra, Türkiye'de, bütün alanlarda olduğu gibi, emek hareketinde de bir özgürleşme, bir özgüven sağlanması ve ondan sonra da daha sahici, emekçilerin hak ve çıkarları üzerine kurulan bir emek hareketinden söz etmek mümkündür. 1967 yılında TÜRK-İŞ'ten ayrılan, o dönem için ilerici sendikaların, yönetimde ilericilerin bulunduğu sendikaların sürece müdahale etmesiyle DİSK ortaya çıkıyor ve DİSK'in kuruluş serüveni başlıyor.

Tabii o arada, 1960'lı yılların başında, Ecevit'in hep, "*Benim zamanımda verildi*" diye övündüğü grev ve toplu pazarlık hakkıyla ilgili yasal düzenlemeler gerçekleşiyor. O yasal düzenlemelerle bera-

ber, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş mantığına uygun bir biçimde, yukarıdan aşağıya modernleşmeci anlayışın bir tezahürü olarak da Türkiye’de emek hareketi ya da konfederasyonlar çalışmalarını devam ettiriyor.

Tabii, o dönemde, 1960’lı yıllarda, her ne kadar Ecevit’in Çalışma Bakanlığı döneminde grev, toplu pazarlık hakkıyla ilgili yasal düzenlemeler yapılıyorsa da, onu o hükümetin ilerici olma özelliğinden daha çok, o dönemin toplumsal mücadeleler seyrinin ortaya çıkardığı mücadele dinamiği ve Avrupa’da da gelişen emek hareketinin sonucunda Türkiye’de de bu hakların verilme zorunluluğunun ortaya çıkması etkiliyor. Bir mücadele süreci üzerine oturmayan bu hak kazanımları ya da hakların yukarıdan aşağıya verilme seyri, ondan sonraki dönemde de emek hareketinin gerçekten bu hakları koruma mücadelesi ya da bu hakları kullanma mücadelesinde önemli oranda belirleyici oluyor.

Tabii, 1960’lı yılların ikinci yarısından sonra Türkiye’de 68 kuşağının, sokaktaki sol toplumsal muhalefet hareketlerinin hareketlenmesiyle birlikte, sendikaları besleyen, muhalif olma özelliğini besleyen sokak hareketlerinin büyümesi ve yükselmesi sonucu emek hareketinin de daha çok hareketlendiğini ve onun üzerinden de bir mücadele ivmesine girdiğini söylemek mümkündür.

1960’lı yılların bir başka özelliği daha vardı; 1961 Anayasasından sonra, 1965 yılından itibaren Türkiye’de kamu emekçilerinin de sendikalarının kurulduğunu görüyoruz. O dönemin en önemli sendikal aktörlerinden ve belki de Türkiye’nin önemli toplumsal muhalefet örgütlerinden birisi olan TÖS’ün de 1965’li yıllardan itibaren mücadele sürecine dahil olduğunu ve o günlerde de toplumsal yaşamı, muhalefet hareketini belirleyen önemli dinamiklerden birisi haline geldiğini görebiliriz. Tabii, o dönem TÖS’ün öğretmenler, eğitim emekçileri açısından kapsadığı alanda neredeyse eğitim emekçilerinin yarısından fazlasını örgütlediği bir süreçten söz edilebilir. Tabii o dönem sadece TÖS kurulmuyor, TÖS’le beraber yüzlerce sayılabilecek kamu emekçileri sendikaları kuruluyor. Artık iş o noktaya geliyor ki, küçük iş branşlarında bile sendikal hareketin ya da sendikaların kurulduğunu görüyoruz.

Tabii, 1971 yılı Türkiye’de önemli bir dönemeç noktası. 1971, 12 Martıyla birlikte Türkiye toplumsal muhalefetine ya da ilerici, yurtsever, devrimci hareketlere uygulanan o baskı ortamında emek hareketi de bundan nasibini alıyor. 1971’deki anayasa değişikliklerin-

den sonra kamu emekçilerinin sendikalaşma hakkı ellerinden alınıyor ve süreç yine işçi sendikaları üzerinden sürdürülmeye devam ediliyor. 1970-80 arasındaki dönemde yine çok yoğun bir biçimde, özellikle kamu emekçilerinin sendikalaşma sürecini değil, örgütleri, dernekleri aracılığıyla örgütlediği bir dönemi görüyoruz. Emek hareketini dar bir sendikal alan üzerinden ya da sendikalar üzerinden değerlendiremeyeceğimize göre, 1970-80 arasındaki emek hareketinin önemli bir bileşeni olarak kamu emekçilerinin örgütlerini de, derneklerini de saymak mümkündür. Yine o yıllarda kurulan TÖBDER, TÛSDER, TÛMDER, o dönem Türkiye’de yükselen muhalif sol hareketlerle birlikte önemli oranda toplumsal yaşamda etkileyici, belirleyici olan örgütler haline geliyorlar. Yine o dönemde TÜRK-İŞ, bildik, klasik özelliğini sürdürürken, DİSK’in de Türkiye’de, 12 Eylül’e giderken, bu muhalif hareketler içerisinde önemli bir yerinin olduğunu; sokakta, sadece çalışanların ekonomik çıkarlarıyla sınırlı olmayan, Türkiye’nin demokratikleşme sürecine de müdahale etme çabası içerisinde olduğu bir süreci görüyoruz.

Tabii, 1980 12 Eylül’le birlikte, burada, bu salonda bulunanların büyük çoğunluğunun hatırlayacağı bir dönemi hep birlikte yaşıyor Türkiye’de emek örgütlenmesi ya da emek hareketi.

Tabii, o dönemde TÜRK-İŞ dışındaki bütün emek örgütleri, sendikalar kapatılıyor. TÜRK-İŞ, kendi Genel Sekreterini Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı olarak hükümete veriyor ve şu anda bile hâlâ değişmeyen 2821-22 sayılı Sendikalar Yasası o dönemde çıkarılıyor. Yani bugün aslında 28-30 yıldır aşılamayan ve Türkiye’deki çalışma yaşamını sarıp sarmalayan, toplu sözleşme ve grev hakkının önündeki engelleri artıran, örgütlenmenin önünde ciddi engeller çıkaran yasal düzenlemeler o dönemde bizzat TÜRK-İŞ’in ortak olduğu bir süreç içerisinde gerçekleştiriliyor.

Tabii, 1980’li yıllar aynı zamanda DİSK’in kapatıldığı, kamu emekçilerinin derneklerinin de kapatıldığı, bütün sol örgütlenmelerin üzerinden 12 Eylül faşizminin silindir gibi geçtiği bir dönem; bütün Türkiye toplumu suskunluğa itiliyor ve doğal olarak sokaktaki toplumsal muhalefetin etkisinin azaldığı bu dönemde, oradan beslenen emek hareketinin etkisi de bileşik kaplar misali azalıyor.

1980’lerin ikinci yarısından itibaren tekrar Türkiye’de bir örgütlenme ihtiyacı ve örgütlenmenin önündeki engellerin kaldırılması mücadelesi başlıyor. O süreç içerisinde 89 Bahar Eylemliliklerinin geliştiğini, işçiler açısından eylemliliğin yükseldiğini görüyoruz.

Bahar Eylemliliklerinin yükselmesiyle beraber kamu emekçileri de, 10 yıldır süren örgütsüzlüğü aşacak bir sendikalaşma faaliyetine giriyorlar ve 1989-90 yıllarının başında Türkiye’de kamu emekçileri hareketi de artık sendikalaşma sürecine giriyor. Kamu emekçileri hareketinin sendikalaşma sürecine girdiği dönem ile DİSK’in tekrar açılması ve yasal olarak haklarının iade edilmesi süreci birbirine denk geliyor.

Yükselen Bahar Eylemliliklerinin üzerine, 12 Eylülle örgütleri kapatılan ve esas olarak 12 Eylül öncesi devrimci mücadele içerisinde de aktif rol alan kamu emekçilerinin ve özellikle de eğitim emekçilerinin önderliğinde Türkiye’de kamu emekçileri hareketinin de başladığını görüyoruz.

Kamu emekçileri hareketinin başlangıcında birkaç temel prensip vardır. Birincisi, kamu emekçileri hareketi, klasik, bütün dünyada gerileyen sendikal hareketin yaşadığı krizi aşacak ve o krize alternatif bir sendikal örgütlenme olarak yola çıkmıştı. Yine kamu emekçileri hareketi, o dönem özellikle TÜRK-İŞ’te cisimleşen, devletin “*ulusal hassasiyetleriyle*” sınırlı, onun sınırları dışına çıkmayan emek hareketi ya da mücadelesi anlayışına alternatif, “*Haklar, yasalardan önce gelir*” anlayışıyla yola çıkmıştı ve 1990’lı yılların ilk yarısında Türkiye’de ciddi bir demokratikleşme talebinin, demokratikleşme rüzgarlarının estiği bir dönemi de birlikte yaşıyoruz, birlikte görüyoruz.

1990’lı yılların ortasına kadar geldiğimizde, DİSK’in yeniden açılış süreci ve DİSK’in kendisini yeniden örgütlenme çalışmaları, yine TÜRK-İŞ içerisindeki karmaşa, TÜRK-İŞ içerisinde yaşanan tartışmalar, Türkiye emek hareketi açısından da yeni dönemin ipuçlarını veriyordu.

1995 yılından itibaren kamu emekçileri hareketinin yaptığı o büyük eylemliliklerle birlikte kamu emekçilerinin sendikalarını kurma hakkının tescillendiği ve artık tartışılmaz olduğu bir döneme girilmişti. Tabii bu, Türkiye açısından, Türkiye’deki emek hareketi açısından bir ilki, bir farklılığı da içinde barındırıyordu. İlk kez Türkiye’de sendikal hareket açısından haklar, yukarıdan modernleşmecî anlayışla, yukarıdan aşağıya yasalar çıkarılarak verilmiyor; önce bir mücadele süreci örgütleniyor, bu mücadele süreci içerisinde haklar kamuoyunun bilincine çıkarılıyor ve o hakkın sonucunda sendikalar tanınmak zorunda kalınıyordu. Esas olarak, kamu emekçilerinin sendikal hareketinin ve mücadelesinin diğer emek hareketi ve

sendikalardan önemli araç noktalarından birisi de buydu.

1995 yılından itibaren Türkiye’de kamu emekçilerinin de sendikalarını kurmasının önündeki engellerin kalkması gerekliliği hukuken ve meşruiyet alanı açısından artık tartışılmaz hale geldiği andan itibaren Türkiye’de emek hareketinin yeni bir sürecinin başladığı söylemek mümkündür.

Tabii, DİSK de artık yavaş yavaş tekrar örgütlenme sürecine girmişti. DİSK’in örgütlenme sürecine girmesiyle birlikte Türkiye’deki demokrasi mücadelesi ve emek hareketi mücadelesindeki ivmenin yükseldiği dönemlerden söz etmek mümkündür. 1995’ten 2000’e kadarki süreci, Türkiye’de emek hareketinin yıllar sonra yeniden ivme kazandığı bir dönem olarak tarif etmek yanlış olmaz. Tabii, bu tarihleri çok keskin olarak saptamak, şu tarih, bu tarih diye belirlemek doğru değil; ama biraz yukarıdan baktığımızda, yaklaşık olarak bu tarihleri söylemek mümkündür.

Tabii, 2000’li yılların başından itibaren Türkiye’nin siyasal atmosferinde de ciddi bir değişimden söz etmek mümkündür. 1997’de 28 Şubat sürecinin gerçekleşmesinden sonra Türkiye’de emek hareketi içerisinde de, muhalif örgütlenmeler içerisinde de gerçekten bir başka dönemin başladığından söz edilebilir. 28 Şubat, bize hep söylendiği gibi, “*Efendim, Türkiye’de siyasal İslam yükseliyor*” türünden bir söylemle, siyasal İslam’ın yükselişini engelleyecek bir müdahale gibi gösterilmeye çalışılsa da, sadece onunla sınırlı anlatılsa da, 28 Şubatın başka dinamikleri olduğunu görmek mümkün.

28 Şubatın özelliklerine baktığımızda, o dönemki müdahalenin özelliklerine baktığımızda, 1923 yılından itibaren, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda oluşturulan kimlik ya da Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı kimliğinin aşınmaya başladığını, artık yeni bir vatandaşlık kimliğinin oluşturulma ihtiyacından söz etmek mümkündür. Neydi bu? Bir yanda Türkiye’de devlet eliyle sürdürülen laiklik anlayışı, siyasal İslam’ın yükselişiyle beraber aşındırılıyor ve başka bir cevap verme ihtiyacı ortaya çıkıyordu; diğer yandan, “Ne mutlu Türk’üm diyene!” ibaresinin arkasına gizlenen tek tipçi anlayışla oluşturulan vatandaşlık kimliği de, Kürt hareketinin yükselmesiyle beraber tartışılıyor ve bu ülkede başka kültürlerin, başka kimliklerin olduğu da Türkiye kamuoyunda anlaşılır ya da gözükür hale geliyordu. Bu da 28 Şubat müdahalesinin önemli önceliklerinden birisiydi.

Tabii, Türkiye’deki bu her iki kuruluş kimliği üzerinden siyasal açıdan, Cumhuriyetin kuruluşundan beri belirlenen vatandaşlık

kimliğinin aşılması, aynı zamanda Türkiye’de rejim açısından bir yönetim krizini ortaya çıkarıyordu. Rejimde merkeze tahkim edilen siyasal anlayışlar yerine, daha çok merkezkaç eğilimler geliyordu. Hem siyasal İslam’ın beslediği Refah Partisi çizgisinin, kimliğinin yükselmesi, hem de diğer yandan Kürt hareketinin ve ona karşı, bazı yerlerde oradan da beslenen, ama başka bir saikle de beslenen daha sağdaki faşizan eğilimlerin, örgütlenmelerin yükselmesi, merkezkaç eğilimleri artırıyor ve bir yönetim, daha doğrusu bir yöneteme krizini gündeme getiriyordu. Belki 28 Şubat, Türkiye siyasetinin bütün bu dinamiklerini ya da taşlarını yeniden yerine oturtmak için de müdahalenin bir adıydı diye söylenebilir, tarif edilebilir.

Tabii, 28 Şubat sürecine gidilirken Türkiye’de, yine dünyada süregiden ekonomik değişimin Türkiye’deki entegrasyon sancıları da yaşanıyor. 28 Şubat, bunu da yoluna sokacak bir müdahale gibi ortaya çıkıyordu ya da gözüküyordu.

28 Şubat süreci bir yandan Türkiye’deki siyasal gelişmeleri tarif ediyordu; ama 1990’lı yılların başından itibaren Türkiye’de de, bütün dünyada yaşanan, kapitalizmin yeni bir aşamaya geçme evresinde yaşanan değişimlerin sancısı ve etkisi de yaşanıyor. 1980’li yılların ilk yarısından itibaren, kapitalizm, bir dönem önceki sermaye biriktirme, kâr biriktirme krizi yaşamasıyla beraber, 1990’lı yılların başında hızlanan biçimde reel sosyalizmin çözülüşüyle birlikte artık yeni bir sermaye birikimi aşamasına, küreselleşme evresine geçiyordu. Küreselleşme evresine geçilince, üretim süreçlerindeki değişimler, aynı zamanda bu küreselleşme sürecinde birbirini besleyen, onun doğal sonuçları olarak ortaya çıkan eğilimler bütün dünyada olduğu gibi, Türkiye’deki emek hareketini de doğrudan etkiliyordu.

Bütün dünyada 1990’lı yılların, 80’li yılların ikinci yarısından itibaren emek örgütlerinin etkisinde bir azalmadan, emek örgütlerinin üyelerinin azalmasından söz etmek, bir sendikal krizden söz etmek mümkündü. Doğal olarak bunun yansımaları Türkiye’ye de geliyor ve Türkiye’deki emek örgütlerinin de benzer bir etkiyle sarsıldığını görüyorduk.

Tabii, 2000’li yıllara geldiğimizde, Türkiye’deki özellikle işçi sendikalarının örgütlenmesini belirleyen farklı dinamikler ortaya çıkmaya başlamıştı. 2000’li yıllarda aynı zamanda Türkiye’deki sendikal hareket açısından da yeni dizilişlerin, siyasal alandaki yeni dizilişlerin yansımalarının ortaya çıktığı emek hareketinin yöneliminin belirlenmesinden ya da değişiminden de söz etmek mümkün olabilirdi.

Peki, neydi 2000’li yıllardan itibaren gelişen bu süreç? 2000’li yıllardan itibaren emek hareketini doğrudan etkileyen sokaktaki muhalif hareketlerin, sol siyasal hareketlerin küreselleşme çağında verdikleri siyasal reflekslerde bir değişim söz konusuydu. Belki bir dönem önceki biriktirme dönemindeki biçimde dizilen ve referanslarını oradan oluşturan Türkiye’deki devrimci hareketlerin artık dün söylediklerinin bugünü açıklamaya yetmediği, söylediklerini bugün yeni baştan güncelleme ihtiyacını hissettikleri bir dönem yaşanıyordu. Kuşkusuz, bu dönemin etkileri doğrudan Türkiye’deki emek hareketine de etki ediyordu.

Aynı zamanda küreselleşmeye entegrasyon sancıları, özellikle de AKP’nin hükümet olmasıyla birlikte çok daha hızlanan ve yoğunlaşan biçimde Türkiye’nin küreselleşmeye eklenme sürecini yaşadığımız bu dönemde, bütün Avrupa’da, hatta dünyada yaşanan üretim süreçlerindeki değişim, istihdam modellerindeki parçalanma ve bireycileşme eğilimleri Türkiye’de de çok hızla yaygınlaşıyor; rejim bu arada yeniden kendi merkezini tarif ediyor ve o merkezi tahkim etmeye çalışıyordu. Tabii, rejimin kendi merkezini yeniden üretmesi ve onu tahkim etmeye çalışması, aynı zamanda AKP’nin de taşıyıcısı olduğu neoliberal politikaların Türkiye’de yaygınlaşması, bu neoliberal politikaları Türkiye’de çok daha kolay uygulayabilmesi için bir araç haline gelen toplumu muhafazakarlaştırma eğiliminin; sorgulamak ve örgütlü mücadeleden daha çok, bireyci kurtuluş yollarının arandığı, “*Örgütlü mücadeleyle hak alınamıyor*” algısının yerleştiği bir dönemi yaşıyoruz.

Kuşkusuz, “*Örgütlü mücadeleyle hak alınamıyor*” algısı yerleşmeye başladığı andan itibaren örgütlenmeye olan ihtiyaç da azalıyor ve Türkiye’deki örgütlü kesimlerin zaman içerisinde hem üye sayılarında, hem de toplumsal etkilerinde bir azalma yaşanıyordu. Bu sadece Türkiye’deki bildiğimiz, doğrudan bir politik değişimle ilgili değil; üretim süreçlerindeki değişim de emek hareketini doğrudan etkiliyordu.

2008 yılına gelirken, bugünlerde Türkiye’deki emek hareketinin mevcut durumuna belki biraz daha ayrıntılı bakmakta yarar var.

Artık Türkiye’de, bütün dünyada olduğu gibi, fordist üretim tarzına göre örgütlenen emek örgütlerinin; yani bir fabrikada binlerce çalışanın olduğu, bir fabrikaya girdiğinizde hemen kolayca yüzlerce üye yapabileceğiniz, hatta sermayenin bile, üretimin kalitesini ve kendi çalışanlarını kontrollü bir biçimde verimliliğe dahil edeceği bir

araç olarak gördüğü sendikalara olan ihtiyacın azalmasıyla ve sendikaları artık bir yük olarak görmesiyle birlikte; hem de üretim süreçlerinin parçalanması, artık üretimin küçük atölyelere, merdiven altı atölyelere, evlere yayılmasıyla birlikte örgütlenmenin önünde çok ciddi engeller ortaya çıkıyor.

Yine bu dönemde, örgütlü mücadeleyle hak almanın iyice zorlaştığı, hatta küreselleşmeye entegrasyon sürecinde çıkarılan bütün yasaların adım adım, bir dönem öncesinde kazandığımız hakların bile kaybedilmesine neden olmasıyla birlikte, “*Ne olacak, sendikaya üye olsak ne olacak, örgütle mücadele sürdürsek ne olacak; nasıl olsa, bırakın hak kazanmayı, mevcut haklarımızı bile koruyamıyoruz*” algısı iyice yerleşmeye başlamıştı.

Neoliberalizmin Türkiye toplumunda yarattığı önemli tahribatlardan birisi olan bireycileşme ve kendine birey merkezli kurtuluş yolları arama eğilimi de örgütlü mücadeleyi ayrıca deforme ediyor ve etkisizleştiriyordu.

Kuşkusuz, bunun etkileri, Türkiye’de muhalif ve sistemi sorgulayan, bu paylaşım ilişkilerine müdahale etme çabası içerisinde olan sendikal hareketi, emek hareketini de daha da zayıflatıyor, güçsüzleştiriyordu.

Bu dönemde, aynı zamanda emek örgütleri sıfatı ayrı bir tartışma konusudur; ama sendikalar açısından baktığımızda, sendikaların yönetsel organlarının siyasal tercihleriyle beraber bir başka saflaşmadan söz etmek mümkündür. 1990’lı yılların başında kamu emekçileri hareketi başlarken, hemen bizim mücadelemizin arkasından kurdukları Türkiye Kamu-Sen’in, TÜRK-İŞ’ten çok daha yoğun bir biçimde, sadece “*ulusal hassasiyetler*” ile sınırlı bir yönelimi ve mücadeleyi engelleme potansiyeli açığa çıkmıştı. O, kamu emekçileri hareketini ciddi anlamda etkisizleştiren, bölen bir sonuca neden olmuştu.

Tabii, 2000’li yılların başında AKP’nin hükümet olmasıyla birlikte, hem kamu emekçileri hareketi içerisinde Memur-Sen’in, hem de işçi örgütlenmeleri içerisinde HAK-İŞ’in artık bir mücadele örgütü olmanın ötesinde, Hükümetle girdikleri girift, karmaşık ilişkiler sonucunda, kimi bireysel rüşvetlerle üye sayısını artırmak dışında bir sendikal faaliyetlerinden söz etmek mümkün değil. Bir saflaşmayı, bir sınıflamayı ifade edecek olursak; bir yanda bugün artık AKP’yle doğrudan ilişkisi olduğuna dair herhangi bir biçimde kuşku olmayan HAK-İŞ’in ve Memur-Sen’in başını çektiği bir saftan söz edilebilir. Bir yanda özellikle ulusal hassasiyetler, devletin bekası, geleceği falan

gibi kaygıları daha öncülleyen Kamu-Sen ve TÜRK-İŞ'in önemli bir kesiminden söz edilebilir. Bir de tabii, her şeye rağmen bu dönemde mücadele edip, sisteme doğrudan müdahale ederek, sistemi sorgulayarak çalışanların, emekçilerin hak ve çıkarlarını koruyup geliştirmek için önüne hedef koyan, öncelikle KESK'ten, sonra da DİSK'ten kısmen söz edilebilir.

Tabii, bütün bunlar şu anki örgütlenme içerisinde bugünkü örgütsel formların da tarifidir. Ama olaya bir de örgütlerin dışında bakacak olursak, Türkiye'deki emek hareketi bugün nasıl bir durumda?

Türkiye'de, çalışma çağında olan yaklaşık 23-24 milyon insan olduğu söyleniyor. Bunların 6-7 milyonunun informel ya da örgütlenme kapsamı dışında olduğu öngörülürse, 16-17 milyon civarında sendikaların örgütlenme kapsamında bir hedef kitleden söz edilebilir. Bu hedef kitlenin, kamu emekçileri dahil, aidat ödeyerek sendikalara üye olan toplam çalışan sayısı 1 milyon 600 bin, 1 milyon 700 bin civarındadır. Yani TÜRK-İŞ'in, DİSK'in, HAK-İŞ'in üye sayılarının öyle milyonlarla ifade edildiğine bakmayın siz; o daha çok resmi yetki sorunlarını aşabilmek için bir kez üye olan, emekli de olsa, yaşamını yitirse de noterden istifa göndermediği için üyeliği düşmeyen istatistiklerden ibarettir. Bugün TÜRK-İŞ'in, DİSK'in ve HAK-İŞ'in toplam aidat ödeyen üye sayısı 750-800 bin civarındadır. Her üçü açısından da durum böyle. 700-800 civarında da sendikalarda örgütlü kamu emekçisi olduğunu tespit edecek olursak, 1 milyon 600 bin civarında sendika üyesi var. Örgütlenme kapsamında yaklaşık 16-17 milyon civarında hedef kitle varken, toplam sendikalı üye sayısı bu. Bu da örgütlenme oranının Türkiye'de yüzde 10'larda olduğunu gösteriyor.

Tabii, Türkiye'deki, bütün Avrupa'daki, hatta dünyadaki emek hareketinin, sendikal hareketin krizini besleyen önemli dinamiklerden birisi şu: Kriz, sendikal hareketin mücadelesiyle ilgili. Bugün yanıt aranan sorulardan birisi bu. Kriz, sendikal hareketin ya da sendikaların mücadelesiyle mi ilgili; yoksa bir dönemin örgütlenme formatıyla mı ilgili? Yani fordist üretim tarzına göre şekillenen, örgütlenen sendikal hareketin örgütsel modelleri bugünkü ihtiyaca yanıt üretiyor mu? Bir tartışma konusu budur. Bu tartışma bütün alanlarda birlikte yapılıyor. Bu tartışmaya verilecek yanıt önümüzdeki dönem emek hareketinin nasıl şekilleneceğine verilen yanıtları da kendi içerisinde barındırıyor.

Bir başka soru da şu: Sendikalar esas olarak, kuruluşlarından itibaren, sınıflı toplumlarda emekçilerin hak ve çıkarlarını koruyup

geliştirmek isteyen ve bölüşüm ilişkilerine müdahale etmek isteyen organizasyonlar ise ve esas olarak da sistem içi örgütlenmeler ise *-ki, sendikalar sistem içi örgütlenmelerdir-* bu pozisyonlarıyla birlikte bugün bu bölüşüm ilişkilerine müdahale edebilmek için hangi mücadele araçlarını kullanmaları gerekiyor, nasıl mücadele etmeleri gerekiyor? Bu da bugün sendikal hareket açısından, sendikal kriz açısından yanıt verilmesi gereken bir başka soru gibi duruyor. Tabii, bu sorulara verilecek yanıtlar, önümüzdeki dönem sendikal hareketin, Türkiye'deki emek hareketinin yeni yönelimlerini de belirleyecek, etkileyecek.

Bunlara nasıl yanıtlar verilebilir; bunu belki biraz sonra karşılıklı konuşacağız. Elimizde hazır reçeteler, hazır yanıtlar olsa zaten bu yanıtları da veririz ve Türkiye'de sendikal hareketin krizini önemli oranda aşarız.

Kısmen tartışma konusu olsa bile, artık büyük çoğunlukla üzerinde hemfikir olunan bir olgu daha var ki o da şu: Türkiye'deki emek hareketinin krizini, Türkiye'deki sosyalist-devrimci hareketlerin, muhalif hareketin, sol siyasal hareketin krizinden ayırıştırarak tartışmak da mümkün değil. Çünkü doğrudan üretim ilişkilerine ve bu paylaşım ilişkilerine müdahale etme iddiasında olan sol siyasal hareketlerin toplumsal gözüklüğü, müdahale gücü azaldıkça, bir ekonomik-demokratik mücadele zemini olan sendikaların da mücadele gücünün, müdahale gücünün azaldığından söz etmek mümkündür.

Bütün bunlarla birlikte bugün Türkiye'deki emek hareketinin mevcut örgütlenmelerinin içinde bulunduğu yapıyı ve tasnifi biraz önce ifade etmeye çalıştım.

Bugün, Türkiye açısından tartışılması gereken bir Emek Platformu olgusu var. 1999 yılındaydı sanıyorum, Sosyal Güvenlik Yasasıyla birlikte Türkiye'de Emek Platformu gündeme gelmişti, Emek Platformu oluşturulmuştu. Ama bir başka Sosyal Güvenlik Yasası sürecinde Emek Platformu artık fiilen işlemez hale geldi, işlevsizleşti. *"Dağıldı mı?"* dersiniz; resmi olarak dağıldığını söylemek mümkün değil. Ama bugün itibarıyla artık Türkiye'de Emek Platformunun işlevselliğinden söz etmek, işlerliğinden söz etmek çok mümkün olmasa gerek. Peki, bu farklılaşmayı ortaya çıkaran şey neydi? Tam da biraz önce söylemeye çalıştığım sendikaların yönetsel organlarının siyasal ilişkilerinin, hükümetlerle girdikleri ilişkilerin o sendikanın yönelimini belirlediği ve Emek Platformunda da bir ayrışmaya yol açtığını, bir farklılığı ortaya çıkardığını görüyoruz. Yine benzer bi-

çimde, aynı saflaşma Emek Platformunda da yaşanıyor ve Hükümete karşı yapılacak, AKP'ye karşı yapılacak eylem ve etkinliklerde hemen bir frenden söz edilebilir; hemen HAK-İŞ'in, Memur-Sen'in, kimi işçi emekli örgütlerinin de freni ortaya çıkıyor. TÜRK-İŞ son dönemde biraz parçalı bir görüntü ortaya veriyor. Bu da başka bir tartışma konusu.

Emek hareketi açısından bütün bu tartışmaları yaparken, yarı-na dair nasıl bir perspektif ya da yönelim ortaya konulmalıdır; bence biraz oraya da bakmakta yarar var.

Bu üretim süreçlerindeki değişimi nasıl tarif ediyoruz? Üretim ilişkileri değişmediğine göre, üretim süreçlerindeki değişimi tarif ederken, fordist üretim tarzından postfordist üretim tarzına geçilirken dedik ki, üretim süreçleri parçalandı. Üretim artık büyük, devasa fabrikalardan daha küçük işletmelere ayrıldı, parçalandı. Kamuda ve özel sektörde baktığımızda, istihdam modellerinde bir bölünme, parçalanma, farklılaşma ortaya çıkıyor, iş güvencesiz çalışma yaygınlaşıyor. Yine üretim süreçlerindeki bu değişimin yansıması olarak, belki 20. Yüzyılın başındaki vahşi kapitalist dönemin etkilerine dönme söz konusu olabilir. Dün daha kurallı çalışma süreleri ya da çalışma koşulları varken, bugün bütün çalışma koşulları kualsıztlaştırılıyor. Yani bütün o yenilik ya da reform diye gündeme getirilen yasal düzenlemeler aslında daha önce elde ettiğimiz hakların geri alınması anlamına geliyor. Çıkarılan İş Yasası benzer biçimde esnek istihdamı, yine parça başı çalışmayı içeriyor. Şimdi yeni Sendikalar Yasası çıkarıyorlar, o yasanın içeriğini henüz ayrıntılı bilmiyoruz; ama orada da muhtemel sürprizler karşımıza çıkacak, önümüzdeki dönemde emek hareketini zorlayan başka sonuçlar ortaya çıkaracak.

Üretim süreçlerindeki bu değişime, bu parçalanmaya, bugünkü örgütsel formatımızın yetmediğini gösteriyor. Artık bizim o klasik, bildiğimiz işkolu sendikacılığı tartışmalarını bir yana bırakıp, toplumun küreselleşmeden mağdur olan bütün kesimlerinin sorunlarını bir araya getirebilecek ve o sorunları hissedebilecek, yaşamın bütün alanlarına da şu ya da bu biçimde, doğrudan sendikal örgütlenmeyle değilse bile, küreselleşmeden mağdur olan kesimlerin sorunlarına da müdahale edebilecek bir dayanışma ağını oluşturmaya ihtiyaç var. Yani buradaki tartışma konularından birisi şu: Bir sendika, doğrudan üretim süreçleri içerisinde olmayanları da örgütleyerek, bütünüyle bir toplumsal hareketi tarif edebilir mi? Çünkü tartışmalardan birisi de budur. Doğrudan üretim süreci içerisinde bulunanların örgütlendiği

sendikal hareket, bu ilişkiyi küreselleşmenin mağdur ettiği diğer toplum kesimleriyle, yani çiftçilerle, işçilerle, kamu emekçileriyle, işsizlerle, gençlerle, kadınlarla, mağdur olan diğer tüm toplum kesimleriyle mücadele birliği mi eder? Bu ikisi arasında vereceğimiz yanıt, önümüzdeki dönem örgütlenme formatını da etkileyecek yanıtlardır. Ben, kişi olarak, doğrudan toplumun bütün alanlarının bir sendikal örgütlenme içerisinde yer almasının çok anlaşılır olmadığını düşünüyorum. Esas olarak yaşamı değiştirecek olan da bir sendikal mücadele değil, bir politik mücadele ise, bu mağdur olan bütün toplum kesimlerinin mücadelesini ortaklaştıracak bir politik perspektifte, bir iktidar perspektifinde mücadeleye ihtiyaç vardır. Bu mücadele içerisinde bu kesimler bir dayanışma ilişkisi, bir mücadele birliği oluşturabilirler, bunu oluşturmak zorundadırlar. Tabii, bunu oluştururken, kendi alanımızdan baktığımızda, emek hareketinde de yeni sendikal örgütlenme formatlarına ihtiyacımız var.

Bir başka şey de mücadele yönelimleri; ki kamuoyunda çok tartışılan sosyal diyalog, diyalog, mücadele, mücadelecilik, diyalogcu sendikacılık gibi kavramlar olsa gerek. Emek hareketinin bir döneminde, özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra gerek sınıflar mücadelesinin yükseldiği dönemlerde, gerekse yine sermayenin Keynesyen ekonomik politikaları sonucunda her iki ihtiyacın da çakıştığı dönemde, sosyal devlet döneminde sosyal diyalog şöyle ya da böyle bir işlev, bir araç olarak tarif edilmiş olabilir. Ama artık bütün dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de yeni baştan sosyal devlet dönemine dönme olasılığının olmadığını, bunun koşullarının olmadığını görüyorsak, ki küreselleşen sermaye tekrar bir dönem önceki argümanlara dönemeyeceğine göre, küreselleşmede de kriz yaşadığında bir başka evreye geçeceğini öngördüğümüze göre, o zaman artık mücadele yönelimlerimizde sadece sosyal devletin kazanımlarına sahip çıkmak yeterli olmasa gerek. Bugün itibarıyla tabii ki sosyal devletin kazanımlarına sahip çıkmak bir mücadele aracı, bir savunma aracı olarak önemli olabilir. Yani haklarımızı korumak için mücadele, bir toplumsal siyasal mücadelenin parçası olarak sürdürülebilir, bu anlamlıdır. Ama artık işin belli bir yerinden sonra sosyal devlet kazanımları ya da sosyal devlete sahip çıkmak yerine, onun yetmeyeceğini görerek, doğrudan sistemle hesaplaşmayı, düzenle hesaplaşmayı önüne koyacak bir mücadele hattının örgütlenmesine ihtiyaç var.

Bu mücadele hattı gerek siyasal anlamda, gerekse bunun bir uzantısı olarak ekonomik-demokratik mücadele zemininde örgütlene-

mezse, önmümüzdeki dönem bu tek merkezden şekillenen büyük, devasa saldırıya bizim sadece emek alanındaki mücadeleyle karşı koymamız da çok kolay olmasa gerek.

Yine sendikal hareket açısından bütün dünyada farklı örnekler söz konusu. Bu örneklerin Türkiye açısından da önmümüzdeki dönem tartışılacağı görülüyor. Hatta şimdilerde bile kamuoyunda yaygın bir biçimde sendikal model önerileri gündeme getirilirken, bu farklı modellerin tartışıldığını, kamuoyunda bu modeller üzerinden sendikal deneyimler ya da sendikal mücadele yönelimine girildiğini ve bunun üzerinden sendikalarda tartışmalar yaşandığını biliyoruz. Toplumsal hareket sendikacılığı denilebilir, toplumun bütün yaşam alanlarını kapsayacak başka bir sendikal hareketten söz edilebilir, sendikaların halen sadece üretim süreçlerinde bulunan insanların örgütlenmeleri olduğunu söyleyen anlayışlardan söz edilebilir. Bütün bunlar önmümüzdeki dönem bu tartışmalara nasıl yanıt vereceğimiz ve bu verdiğimiz yanıtların esas olarak yaşam içerisinde nasıl üretileceği ve oradan nasıl bir cevap alacağıyla da ilgilidir. Eğer yaşam içerisinde karşılığı üreten sendikal örgütlenmeler ortaya çıkarsa, aslında çok hızlı ve gerçekten potansiyeli olan bir örgütlenme alanı var.

Bugün Türkiye açısından da, dünya açısından da baktığımızda, aslında küreselleşen kapitalizmin de tekrar bir kriz dönemine girdiğinden ve bunun yerine tekrar kamu müdahalesine olanak verecek, onu isteyen bir aşamaya geçme eğiliminde olduğundan söz ediliyor. Bunu söyleyen, bunu yazan çizen kimi ekonomistler, kimi siyaset bilimciler var. Eğer böyle bir şey gerçekleşecekse, önmümüzdeki dönemin mücadele yönelimlerinde biraz daha farklılaşma ve örgütsel formlarında da bir farklılaşma ortaya çıkacak.

Türkiye açısından çok daha yoğun bir biçimde bugün emek örgütleri için de, siyasal örgütlenmeler için de bir farklı tartışma konusu da şudur: Örgütlü bir mücadeleyle hak kazanıp geliştirmenin önemsizliği bir yana, artık örgütlü, kolektif bir yaşamı örmeye dair iddiaların ve umutların da azaldığı, herkesin daha çok söze “Ben” diye başladığı ve “Ben olursam bu hareket iyi olur, ben olursam...” diye devam ettiği bir bireycileşme, bir esas liberal dalgadan söz edilebilir. Bütün emek örgütleri açısından da, hani bizim liberalizm, liberalizm diye tartıştığımız işin, sadece liberalizmin o bildik liberal demokratik süreçlerini tarif etmesiyle ilgili değil, siyaset yapış tarzıyla ilgili, örgütlü yaşama, günlük yaşama, dünyaya bakış açısıyla ilgili olduğunu söylemek ve bunu tarif etmek de mümkündür. Ne zaman ki

birisi çıkıyor ve “Ben” diye başlıyorsa, ağzından çıkan sözcüğün ne olduğuna bakmaksızın, onun arkasında onu besleyen en önemli şeyin liberal bir siyaset yapış anlayışı olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü toplumu değiştiren ve devrimci dönüşüme olanak sağlayan bütün mücadele süreçleri esas olarak bireylerden değil, ancak örgütlü ve kolektif bir mücadeleyle mümkündür. İşte, “Ben” diye başlamanın temel çelişkisi de budur; toplumu, yaşamı değiştirme iddiasından uzaklaşan ve sadece o dönem içerisinde, sistem içi kimi küçük iyileştirmelerle yetinen bir mücadele yönelimi belirlediğini ya da bunu kabul ettiğini anlamak mümkündür. Belki bugün Türkiye açısından da, emek örgütleri açısından da, siyasal hareketler açısından da önemli sorunlardan birisi budur.

Kuşkusuz, her ikisi açısından bir başka sorun daha vardır; bu bütün alanlar açısından tartışılabilir. Bir emek örgütü, mücadelesini emekçilerin hak ve çıkarlarını koruyup geliştirmek üzerine kurar ve doğal olarak paylaşım ilişkilerine müdahale etmek üzerine kurar. Siz, bir emek örgütünü bu işlevinden kısmen uzaklaştırıp, bir ülke sınırları içerisinde yaşayan topluluğun ya da devletin resmi hassasiyetleriyle sınırlı bir mücadeleyi ya da onun hassasiyetlerini önelemeye başlarsanız, o zaman emek örgütünü asli işlevinden uzaklaştırıp, daha çok bir kamu kurumu, bir resmi devlet organı haline getirirseniz ki işte o zaman da o emek örgütü olmaktan, yani toplumu değiştirip dönüştirme iddiasından uzaklaşmış olur; daha çok mevcut sistemin yeniden üretilmesine ve bu haliyle devamına hizmet eder.

İşte bu bağlamda, gerek Türkiye’deki emek örgütleri açısından, gerekse sol hareketler açısından bu tür savrulmaların ya da bu tür yönelimlerin sonucunda bu örgütler aslında toplumu değiştirmeye, toplumu bütünüyle devrimci-demokratik dönüşümünü sağlamaya dönük çabalardan uzak; daha çok, kimi yerlerde mevcut statükoyu savunan, kimi yerlerde de mevcut sistem içerisinde kimi küçük iyileştirmelerle sınırlı bir mücadele yönelimine giren hareketler haline gelebilir. Bence, emek hareketi açısından da en tehlikeli yönelimler aslında bu sınırlar içerisindeki yönelimlerdir. Bu dönemki emek hareketinin ve doğal olarak emek hareketini besleyen toplumsal siyasal muhalif hareketlerin en temel özellik olarak, doğrudan sistemle hesaplaşmayı önüne koyan, bu eşitsizliklerin bu sistem aşılmadan değişmeyeceğini öngören bir mücadele hattına girmesi gerekiyor. Önümüzdeki dönem kısmen bunları da tartışacağız.

Bu söyleşiyi Makine Mühendisleri Odasında yapıyoruz. Kuşkusuz, bütün bunları tartışırken meslek örgütlerine dair laf söylemek bizim pek görev alanımız değil; ama Türkiye'deki mevcut meslek örgütleriyle ilgili de bir-iki şey söylemekte yarar var.

Bir meslek örgütünün esas olarak kendisini nasıl konumlandığı önemli ve meslek örgütünün de yönetsel organlarındaki tercihleri çok önemli. Bugün, mesela, TMMOB, Türkiye'de emek ve demokrasi mücadelesinin önemli öznelerinden biridir. Ama TMMOB'ne demokrasi ve emek mücadelesinin önemli öznelerinden biri olma özelliğini kazandıran, TMMOB'nin örgütsel yapısı ve örgütsel modeli değildir. Aynı TMMOB, aynı örgütsel modelle bir başka anlayıştaki yönetici kadroların elinde olsaydı, bugün sistemi doğrudan yeniden üreten ve mevcut statükoyu sahiplenen bir başka örgüt konumunda karşımıza çıkabilirdi. Çünkü meslek örgütlerine üye olanların çıkarları sınıfsal açıdan kesişmiyor; mesleki birlikler ve meslekleriyle sınırlı bir birliktelik oluşturuyorlar. Ben biliyorum ki, TMMOB'nin, Makina Mühendisleri Odasının üyeleri arasında ücretli geçinenler de var, işsizler de var, fabrikatörler de var. Hepsini aynı mücadele yönelimi içerisinde buluşturmak da eşyanın tabiatına aykırıdır, eğer bir emek hareketi açısından tarif edecek olursak. Oysa, TMMOB'nin bu ülkede yaklaşık 30 yıllık bir önemli muhalif hareket olma özelliği ve geleneği var. Ona bu geleneği kazandıran da örgütsel yapısından daha çok -ısrarla altını çizmek gerekiyor- Türkiye'de bu örgütü bugüne kadar taşıyan kadroların siyasal iddiaları ve dünyaya bakışlarıyla ilgilidir.

Eğer biraz geriye gidecek olursak; 28 Şubatın Türkiye'deki emek hareketini birkaç derecede etkilediğini söylemiştik. Üretim süreçlerine müdahalesi ayrı bir boyutuydu; ama Türkiye için spesifik olarak birkaç etkisi daha oldu. Birisi şu: Örneğin, o dönem "Beşli Çete" diye tarif edildiği biçimiyle, emek örgütlerini, muhalif olması gereken ve o süreci sorgulaması gereken emek örgütlerini arkasına dizdi. Hatırlayalım, beş örgütün böyle bir pozisyon alması söz konusu oldu. İsimlerini bugün tartışmak çok anlamlı değil, ki DİSK de zaten o dönemin eleştirisini, özeleştirisini yapmıştır. Bir başka müdahalesi oldu 28 Şubatın; emek ve meslek örgütlerine özellikle içeriden müdahale ederek, üyeleri kanalıyla, yönetsel anlayışlarını değiştirme çabası içerisine girdi. Örneğin, Veteriner Hekimler Birliğinde yönetimin el değiştirmesi böyle bir çabanın da sonucudur ve dikkat edin, TTB'nin bütün seçim süreçlerine doğrudan siyasi iktidarlar müdahale etmeye çalışıyorlar ve onun muhalif olma özelliğini, kimliğini değiştirmeye

çalışıyorlar.

Tabii, bütün bunları yapamayacakları örgütlerde de, örneğin KESK gibi örgütlerde de; yani ne içeriden başka bir yönetsel anlayışa doğru dönüştürebildikleri, sağcılaştırabildikleri, ne 28 Şubatta yapılacak istenildiği gibi mevcut statükonun peşine dizebildikleri KESK gibi muhalif örgütlerde şöyle bir müdahale yöntemi geliştiriyorlar: Toplumsal dayanaklarını daraltacak, toplumsal meşruiyet alanını sınırlayacak ve bunun üzerinden üye sayısını azaltacak bir müdahale sürecine giriyorlar. Sistemin, bizim bildiğimiz bütün seyirler ve süreçler içerisinde bütün emek örgütlerine yapa geldiği bu müdahaleyi son dönemde Türkiye’de de yaşıyoruz.

Yani meslek örgütlerini, yapıları itibarıyla korporatist örgütlenmeler olan, yani çok farklı sınıfsal çıkarları olanların üye olduğu örgütleri esas olarak bir sınıfsal mücadele aracı olarak kullanma ve görme yanılığını yerine, onların mümkün olduğu kadar Türkiye’deki emek ve demokrasi mücadelesinde önemli bir özne olarak kalması ve onlar için de kolaylaştırıcı, anlaşılır bir rol verilmesinin daha anlamlı olduğunu söylemek mümkün. Aksi takdirde, gerek TMMOB’dan, gerek TTB’nin yönetsel kadrolarından ya da örgütlerinden çok da fazla şeyler bekleyerek, gereksiz yere gerilimlere, gereksiz yere başka sonuçlara neden olabiliriz.

Emek örgütlerinin önümüzdeki dönem yönelimlerini böyle tartışırken, meslek örgütleri nereye gidebilir? Şu an itibarıyla henüz bu örgütsel yapıların, TMMOB’nin, Türk Tabipler Birliğinin yönetsel organlarının yakın vadede değiştirilebileceği gibi bir şey gözüküyor. En azından bu kongreler sürecinde anlayışın değişebileceği gözüküyor. Kişiler değişebilir; ama yönetsel anlayışın, dünyaya bakış açısının değişeceği gibi bir olasılık gözüküyor. Bu da önümüzdeki dönem gerek KESK’in, DİSK’in, gerekse TMMOB’nin, TTB’nin birlikte bir mücadeleyi sürdüreceğini gösteriyor. Önümüzdeki dönem bakalım, birlikte yaşayarak göreceğiz, sürece de birlikte müdahale etmeye çalışacağız.

Girişte böyle biraz parça parça, dağınık da olsa düşüncelerimi sizlerle böyle paylaşmış olayım. Bundan sonrasını soru, cevap, katkı, sizin önerilerinizle devam ettirelim.

KATILIMCI SORULARI

Soru: *Oda üyesiyim, aynı zamanda Yapı-Yol-Sen işyeri temsilcisiyim. Odamıza, üst örgütümüz KESK'in Genel Başkanını davet edip, bizlerle buluşturma fırsatını verdiği için ayrıca teşekkür ediyorum. Konuşmanızı beğeniyle, takdirle dinledim. Ancak, sizin değinmediğiniz bir konuya değinmek istiyorum. 30 yıllık bir kamu çalışanı olduğum için bu konuya özellikle değinmek istiyorum.*

Ülkemizde, ne yazık ki, 1938'den sonra sürekli olarak uygulanan bir kadrolaşma olgusu var. Kamu emekçileri sendikası olmamız nedeniyle ve hayatın tüm alanlarında olmamız nedeniyle, bu konu bugünkü konuyla direkt ilintili, bağlantılı. Nedir bu konu? Bence, kamudaki çalışma verimliliğini düşüren, sadakat esasına dayalı bir atama sistemine oturan bir olgu var; buna kadrolaşma diyoruz. Verimliliği düşüren, insanların işyerlerinde birbirine güvenini sarsan ve örgütlenmenin önünde de en büyük engel olarak gördüğüm, hayatımızı, yaşam kalitemizi düşüren bu olguya, kadrolaşma olgusuna hiç değinmediniz. Nedir bu; Anayasadan kaynaklı, yasalardan kaynaklı bir uygulama ve bu uygulama bütün hayatımızı negatif yönde etkiliyor. Üniversitelerimizi, kamu kurumlarımızı, bütün hayatımızı etkiliyor.

En son 1 Mayıs'ta gördük; Vali, güvenlik kuvvetlerini emekçilerin üzerine saldırttı ve istenmeyen olaylar yaşandı. Biz buna karşı ne yaptık; Valinin görevden alınması için bir kampanya başlattık ya da başlatıldı. Halbuki olay nedir; bence, kamudaki bütün bu esareti kıracak, kamu görevlilerini siyasal iktidarın güdümünden kurtaracak bir modeli önermemiz gerekiyor. Yani bir valiyi görevden aldırma tabii ki önemli, istifasını sağlama önemli; ama bence kamuyu siyasal iktidarların güdümünden kurtaracak, etkisinden kurtaracak, bağımsızlaştıracak, özgürleştirecek bir yapıyı savunmamız gerekiyor.

Biraz önce dediniz ki, "Örgütlü mücadeleyle bir hak alınmu-yor" Bu anlayışla tabii ki alamayız. Ben, 30 yıllık bir kamu çalışanı olarak dört ayrı kurumda çalıştım. Bir tanesi, Atatürk'ün kurduğu Sümerbank'tı, ne yazık ki yok edildi, bizi de daha değişik yerlere verdiler. Bu yapıya müdahil olmamız gerekiyor. Nedir bu? Örneğin, bu konu Anayasadan ve yasalardan kaynaklı diyoruz. İki yüzü keskin bir kılıç gibi. Görevini layıkıyla yerine getirmeye çalışan, kamu yararına çalışmaya çabalayan her türlü kamu görevlisini sürgünle, değişik

cezalarla cezalandıran bir sistem. Diğer tarafta da kendine sadakatle bağlı kesimi mükafatlandıran bir sistem; atama sistemi. Öncelikle buna karşı bir duruş sergilememiz gerekiyor diye inanıyorum. Ama ne yazık ki, gerek kamu sendikaları örgütleri, gerek sol partiler bu konuya en ufak bir değinmede bulunmuyorlar.

Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Yani bizim KESK'in anlayışı nedir?

Ben, Yapı-Yol-Sen'den örnek vereyim. Tüzük değişikliği önerdim. Sendikamızın Tüzüğünde, "İlerleme ve yükselme komisyonlarında görev almayı ilke edinir" diye bir madde var. Bunun mevcut sistemin kabulünden başka bir şey olmadığını ve onun yerine tamamen kamuda bağımsız yapılanmayı sağlayacak olan, objektif, nesnel yapılanmayı sağlayacak olan "Sınav sistemini uygulayacak olan komisyonlarda görev almayı ilke edinir" şeklinde bir değişiklik önergesinde bulduk. Ne yazık ki, kendilerini yetkili hissetmediler ve KESK'e havale edildiği söylendi.

Önce kendimizi bir taramamız lazım zannediyorum. Bu tür düzenle uyuşan, mevcut sistemi değiştirmeyi hedeflemeyen bu yapı-sallığı bir taramamız gerekiyor, ona göre birtakım yeni mücadele anlayışları sergilememiz gerekiyor.

Ayrıca şu var: Gelişen bu karmaşık süreçte çok değişik ekonomik hak kayıplarına uğradığımızı hepimiz biliyoruz. Bunu burada öneri olarak sunmak istiyorum: Şubelerde mutlaka bir hukuksal danışman ya da üyelerin tamamının yararlanabileceği bir avukat tahsisi şeklinde yeni bir yapılanma modeli seçmemiz gerekiyor diye düşünüyorum.

KESK'in bu kadrolaşmaya karşı düşüncesi nedir ve çözüm önerisi nedir?

Teşekkür ediyorum.

İsmail Hakkı Tombul: Önce bir şeyi düzeltelim. Ben, örgütlü mücadeleyle hak kazanılmıyor demedim; böyle bir algı yaygınlaşıyor dedim. İkisi arasında fark var. Bana göre, bu konuda 20 yıllık mücadele sürecimizde bir örgütlenme hakkını kazanmak bile, örgütlü mücadelenin sürdürülebileceğini göstermek bile bizim için önemli bir kazanımdır. Ama bizim için kazanım gibi gözükün, herhangi bir işyerindeki bir kamu emekçisi için hiçbir anlam ifade etmiyor. Onun için anlam ifade eden, onun günlük yaşamındaki sorunlarına müdahale edebilecek bir örgütlü mücadele. Bu yaşama müdahale edemiyorsa

eğer, o zaman, “Örgütlü mücadeleyle hak elde edilemiyor” algısı yaygınlaşıyor. İkisini özellikle ayırt etmek gerekiyor. Eğer ben, örgütlü mücadeleyle hak kazanılamıyor diyorsam burada oturmamın anlamı yok, bırakıp evime gitmem lazım. O zaman da derler, “Yahu, ne işin var KESK’in başkanlığında; git otur evine, buna inananlar gelsin” diye. Bu önemli hakikaten, bizim açımızdan da önemli.

İkincisi, tabii bu kısa süre içerisinde Türkiye’deki emek hareketinin durumuna dair düşüncelerimi sizinle paylaşırken, sadece kamu emekçilerinin sorunlarıyla ilgili bir tartışma yapacak olsaydık, önemli başlıklardan birisi tabii ki kamudaki kadrolaşma olacaktı. Yani Türkiye’de kamudaki kadrolaşma yıllardır hemen hemen tüm siyasi iktidarlar tarafından yürütülen bir uygulama. Her parti iktidara geldiğinde, hatta bırakın partilerin değişmesini, aynı parti içerisinde bakan değiştiğinde bile yöneticilerin değiştiğine çok tanık olduk. Benim çalıştığım kamu kurumlarında bakan değişiyordu -ANAP döneminde- Ahmet gidiyordu, yerine Mehmet geliyordu, hemen akabinde genel müdür değişiyordu, genel müdür yardımcıları değişiyordu, kurum müdürleri değişiyordu. Yani çok yaygın bir biçimde kamuda gerçekten demokratik olmayan, kendi demokratik iç işleyişinin oluşturulamadığı, doğrudan siyasi müdahalelere açık, iktidarın müdahalelerine açık bir kamu yönetimi anlayışı var. Kuşkusuz, siz nasıl bir kamu hizmeti istiyorsanız, ona uygun da bir kamu yönetimi anlayışı gündeme getirirsiniz. İşte KESK, bu tartışmaları yaparken, kısa vade içerisinde doğrudan kamudaki kadrolaşmaya müdahale etmek için, bu kadrolaşmaya karşı, kendi içerisinde liyakati, yetkinliği ve demokratik özellikleri içeren bir kamu yönetimi anlayışını tarif eder, müdahale etmek ister. Ama bu yarınki nihai talebimiz midir; oraya baktığımızda, nasıl bir kamu hizmeti istiyoruz biz? Bizim istediğimiz kamu hizmeti tartışmalarında, doğrudan merkezi idareyle tariflenen değil, esas olarak toplumun bütün yaşam alanlarında yeni bir kamusal alan tarifi yapılması, toplumun günlük yaşamında ihtiyacı olan bütün hizmetlerin kamu hizmeti olarak tarif edilmesi ve kamu yönetimi anlayışının da mümkün olduğu kadar halka en yakın birimlerde şekillenmesi ve demokratik bir kamu yönetimi olması gerekir diyoruz. Buna uygun bir kamu yönetimi anlayışı ve kadrolaşmaya karşı tarif başka bir şeydir; mevcut ilişkiler içerisinde baktığımızda, mevcut kamu yönetimi anlayışında söyleyeceğimiz önleme modelleri başka bir şeydir. Tabii ki biz, yarın olması gerekeni söylerken bugünkü sorunlara müdahale etmezsek yine sendika olmanın özelliği kalmaz. Bugünkü so-

runa müdahale etmek durumundayız.

Bugün, son 5-6 yıldır Türkiye’de AKP tarafından sürdürülen kadrolaşmanın geleneksel kadrolaşmalardan bir farkı daha var. Bunu da görmek gerekiyor. Daha önce bütün siyasi iktidarlar döneminde, her hükümet döneminde yukarıdan aşağıya neredeyse şube müdürüne, sefe kadar inen kadrolaşmada, muhalif olan ve kendisine aykırı olanlarla ilgili bir sürgün politikası, yandaşlarıyla ilgili de terfi politikası sürdürülüyordu. Şimdi de bu özellik var; sürgün politikasında bu özellik var, ama kadrolaşmada başka bir şey var. Yani kadrolaşmada AKP artık kendini besleyen, toplumu muhafazakarlaştıran, siyasal iddialarına uygun olarak toplumsal yaşamın bütün alanlarını kuşatma süreci yaşıyor. Bu kuşatma sürecini kamuda da sürdürüyor. Yani eğitim kurumlarında, sağlık kurumlarında, diğer kamu kurum ve kuruluşlarında yönetici olabilmenin koşulu olarak, bırakın o işi yapmayı, sadece AKP’li olmak da belki yetmiyor, daha çok bir toplumsal yaşam tasavvuruna, tahayyülüne uygun davranış biçimi geliştirme özelliği aranır hale geliyor. Milli Eğitim Bakanlığında bu çok net görülebiliyor; bütün ilçe, il milli eğitim müdürlerinin neredeyse büyük bir çoğunluğunun herhalde din dersi öğretmeni olduğu söyleniyor. Okul müdürlerinde yine benzer biçimde kadrolaşmalar sürdürülüyor. Sağlık Bakanlığında, hastanelerde, sadece bu özellik değil, diğer yandan hastanelerin ticarileşmesi sürecine uygun kişi tipleri yaratılıyor. Neo-muhafazakar kişilik tipleri ortaya çıkıyor. Hem neoliberal, hem muhafazakar; yani ne isterseniz hepsinden bir tutam olan kişilik tipleri bugün tam da AKP’nin mevcut topluma yerleştirmeye çalıştığı toplumsal yaşam modeline uygun kişilik tipleri oluyor ve kadrolaşma da bunun üzerinden şekilleniyor.

Bu kadrolaşmaya karşı önereceğimiz yollardan birisi, tabii ki demokratik bir işleyişi, hiyerarşisi ya da yükselme, atama yönetmeliği olan kamu yönetimi olmalıdır. Ama siz, hastanelerdeki döner sermayeye itiraz etmezseniz örneğin, orada nasıl bir demokratik işleyiş önerirseniz önerin, gelen başhekim de o döner sermayeyi işletmek durumunda kalıyor ya da sağlığın bir hak olarak ücretsiz verilmesi gerektiğini savunan bir hekimin orada başhekim olma imkanı kalmıyor; çünkü orada ticarileşme sürecinin bir parçası haline geliyor.

Bu açıdan, bizim önereceğimiz model sadece kamu çalışanlarının liyakati ve kendi yükselmelerinde demokratik bir işleyişin esas alınmasıyla sınırlı değil; kamusal alanın ve kamu hizmetlerinin nasıl sürdürülmesi gerektiğine dair bir tahayyülle, bütünlük bir iddiayla

birlikte önerilmesinin daha anlamlı olduğunu düşünüyoruz. Buna dair tabii sadece tartışmalar değil, kimi yerlerde hep söylüyoruz; ama söylediğimiz şeyleri bırakın bütün kamuoyuna yansıtmayı, belki çoğu zaman kendi üyelerimize bile ulaştırmakta zorlanıyoruz. Bir başka hegemonya altında yaşıyoruz. Kitaplar yayınlıyoruz, yayınlarımızda bunları söylüyoruz, bu tür toplantılarda söylüyoruz; ama akşama kadar birçok televizyon kanalında, birçok boyalı basında herkes başka şey okuyor. Yani çok ciddi bir bombardımanın olduğu yerde bizim buna karşı tek başımıza bu olanaklarla savaşmamızın da, karşı koymamızın da çok kolay olmadığını görmek gerekiyor.

Soru: *Sorumu biraz daha somutlaştırmak istiyorum.*

Demokratik diyoruz, liyakat diyoruz; bunların içeriğini tabii ki biz biliyoruz, ama toplum önünde çok somut konuşmak gerekiyor. Bence şöyle bir şey var: Liyakat diyoruz; bu herkese göre değişir. Somut olan nedir; örneğin, bir valinin, bir emniyet müdürünün, bir Devlet Tiyatroları genel müdürünün, bir TÜBİTAK başkanının ya da bir il milli eğitim müdürünün ya da bir okul müdürünün ya da herhangi bir yeni atanacak kişinin ataması durumu söz konusu olduğunda, burada şu aşamada yapılması gereken şey bence şu: Bir sınav esasını önermemiz gerekiyor. Çok somut olarak bunu yapmamız gerekiyor. Bununla ilgili bir çalışma yürütüp, bununla ilgili bir mevzuat taraması yapıp, bir alternatif oluşturmamız gerekiyor.

İsmail Hakkı Tombul: Mesela, biz, çalışanlar kendi yöneticilerini seçsin de diyoruz. Sadece sınavla sınırlı değil. Örneğin, okul müdürünü okuldaki çalışanlar seçebilmelidir ya da hastane başhekimini hastanedeki çalışanlar seçebilmelidir. Yani sadece sınavla sınırlı bir tarif yaptığımızda mesela bu olanaklar ortadan kalkabilir mi; bunu da düşünmek gerekir. Bütün bunların hepsini birlikte, bir bütünlük içerisinde sunmak, aslında somut değil gibi gözükse bile, mantık bütünlüğü açısından anlamlıdır. Tabii ki sınav diyoruz, devlet memurlarının işe girerken sınavla işe girmesini savunuyoruz. Niye; çünkü en azından kayırmacılık daha az olur.

Salondan: *Kayırmacılığın ötesinde, bağımsızlığı savunmak gerekir.*

İsmail Hakkı Tombul: Ama bağımsızlık sadece onunla ilgili değil. Yani göreve geldiğinizde, görevde kalıp kalamayacağınızla ilgili bir

güvenceniz yoksa... Bağımsızlık sadece göreve geliş biçiminizle sınırlı bir şey değil. Yani siz göreve gelirken sınavla gelmiş olabilirsiniz; ama oradaki çalışma koşullarınızda, çalışmanızı sürdüren ve ondan sonra çalışmanızı sonlandıran koşullarda başka müdahaleler varsa, demek ki sadece göreve gelişle ilgili bir şey değil bağımsızlık. Tabii ki sınav kayırmacılığı azaltabilir, kadrolaşmaya bir fren koyabilir; ama mutlak bir çözüm değildir. Mesela, daha demokratik bir uygulama olarak, çalışanların o koşulları taşıyan insanlar arasından yöneticilerini seçebileceği bir başka yöntem de önerebilirsiniz. Yani hepsini bir bütünlük içerisinde önermemiz gerekiyor.

Soru: *Ben, öğretim üyesiyim, aynı zamanda da Makine Mühendisleri Odası Onur Kurulu Üyesiyim.*

Belki benim size soracağım soru şu anki konumuz itibarıyla doğru adrese yöneltilmiş olmayabilir; ama sizi burada bulmuşken sormak istiyorum. Çünkü siz de o konuya geldiniz aslında, bir bakış açısıyla geldiniz. Ben şimdi bunun karşı bakış açısını size sormaya çalışacağım.

Siz dediniz ki, “Emek örgütleri olarak bizler artık mücadelelerin sadece emek mücadelesiyle, o platformda yapılamayacağına inanıyoruz. Bunun siyasi mücadele yönünün de olması gerekiyor.” Anladığım kadarıyla, bu, emek örgütlerinin bu konuya, örgütlülüğe bakışı.

Peki, kendine sol diyen siyasi partilerimizin bu bakış açısına nasıl bir yaklaşımları var? Dediğim gibi, belki doğru adres şu anki konuyla siz değilsiniz; ama eminim, bu mücadele içerisindeki dinamikleri bildiğiniz için belki bize bir açılım yapabilirsiniz diye düşündüm.

İsmail Hakkı Tombul: Tabii, en zor sorulardan birisi bu.

Biraz önce konuşurken, ekonomik-demokratik mücadele zemininde sınırlı bir mücadelenin toplumsal yaşamı değiştirmeye yetmeyeceğini; bir katkı vereceğini, ideolojik hegemonya mücadelesi açısından da, bulunduğumuz işyerlerindeki günlük sorunlara müdahale etme açısından da anlamlı olduğunu, ama esas olarak doğrudan paylaşım ilişkilerini değiştirmeye bugün itibarıyla yetmeyeceğini, bunun bir politik mücadele gerektirdiğini ifade ettim.

Tabii, bu politik mücadelenin sürdürülmesi açısından da bugün zor olan kısmı şu: “Kendini sol diye tarif eden mi, gerçekten solda olan siyasi partiler mi?” ayrımı biraz farklı bir tartışma konu-

su; ama burada o ayrıma girmek yerine, kendini solda gören herkesi, kendi söylediklerini beyanı kabul etmekle devam etmemiz gerekir.

Bugün Türkiye açısından, aldığı oy oranları itibarıyla Mecliste bulunan siyasi partilere baktığımızda, örneğin, CHP'nin, DSP'nin *-kendilerinin solda olduğunu söylüyorlar-* emek örgütleriyle doğrudan ya da dolaylı bir biçimde bu etkileşimi, bu iletişimi kurma çabalarının olduğunu görmüyoruz. Hele hele Cumhuriyet Halk Partisinin böyle bir çabasının olduğunu söylemek çok zor. Yani ısrarla emek örgütlerinden, hatta belki meslek örgütlerinden de uzak duran, *“Eğer buralarla ilişki kurarsam, örgüt içi iktidar yarışında potansiyel tehlike oluşturabilir”* kaygısına bile kapılan yaklaşımlar olsa gerek. Kaldı ki, biraz önce söylemeye çalıştığım, emek hareketi açısından iki tehlikeli sınır, biri devletin ve mevcut statükonun hassasiyetleri üzerinden sürdürülecek bir politikanın önemli bir sorun olduğunu, bir başkasının da diğer cenah için söz konusu olduğunu söylemiştim. Bununla sınırlı bir siyasal hayatı öngören siyasi partilerin zaten doğrudan emek örgütleriyle ilişki kurması da beklenemez. Bugün de çok sıcak bir ilişkimiz olduğunu, inorganik ilişkilerimiz olduğunu söylemek bile zor. Şöyle bir ilişki zaman zaman oluyor tabii: Mecliste herhangi bir yasa görüşülürken, o yasaya dair bizim görüşmelerimizi merak edip, yasa ya dair yapacakları konuşmalarda bizim görüşlerimizden yararlandıkları oluyor, o kadar, ilişki onunla sınırlı tutuluyor.

Meclis dışındaki siyasi partiler ve muhalefet hareketleri açısından baktığımızda, organik ya da inorganik ilişki kurma çabası içerisinde olduklarını söylemek mümkündür; ama onların da toplumsal karşılığını bugün yeterince geliştirdiğini ve toplumsal karşılığının gelişkin olduğunu söylemek çok kolay değil.

Tabii, burada başka bir sorumluluk gündeme geliyor. Hazır bu konu açılmışken, Türkiye’de yaygın bir biçimde, solun önümüzdeki dönem ne yapabileceğine ve nasıl bir çıkış yolu oluşturabileceğine dair tartışmalar var. Bu tartışmalarda bir ortak nokta var; herkes diyor ki, *“Artık bugün farklı farklı, herkesin durduğu yerden sürece müdahale etmesiyle sonuç alınamıyor, süreç belirlenemiyor. O zaman, belli bir biçimde bir eylem birliği mi olur, güç birliği mi olur, başka bir şey mi olur, bir yan yana gelişe ihtiyaç var.”* Bugün herkesin hemfikir olduğu cümle bu. Ama bu cümlede hemfikir olduğumuz andan itibaren tartışmalar başlıyor. Böyle bir cephenin ya da yan yana gelişin önceliği ne olacak? Eğer önceliğini Türkiye’nin demokratikleşmesi olarak algılıyorsanız ve demokrasiyle ilgili, bireysel hak ve öz-

günlüklerle ilgili, düşünceyi ifade özgürlüğüyle ilgili, örgütlenmenin önündeki engellerin kaldırılmasıyla ilgili, Kürt sorununun demokratik ve barışçıl çözümüyle ilgili; yani birkaç demokratik paket içerisinde algıyorsanız, o zaman liberaller, Müslüman demokratlar ve solcular diye müttefikler silsilesi çizebilirsiniz. Ya da “*Evet, böyle bir yan yana gelişe ihtiyaç var; ama esas olarak bu yan yana gelişin temel eksenini, toplumun günlük yaşamında hissettiği sorunlara müdahaleyle başlayan bir yan yana geliş; yani neoliberal politikaların ortaya çıkardığı açlığa, yoksulluğa, işsizliğe de çare üretebilecek, aynı zamanda demokratikleşmeyle ilgili kaygıları da olacak ve sürece böyle müdahale edebilecek bir yan yana gelişe ihtiyaç var*” dersiniz, o zaman emek eksenli, emek örgütlerinin de içerisinde olduğu, ama liberalleri çok kapsamayan bir yan yana gelişten söz edersiniz.

Türkiye solu içerisindeki temel tartışma konularından birisi bu. Önceliği nerede kurduğumuz ve nasıl, neyin üzerinden bir mücadeleyi öngöreceğimiz, bu yan yana gelişe dair bir tartışma açıyor. Ama şu kesin ki: Bu tartışmalar artık yan yana gelişleri, eylem birliklerini, güç birliklerini engellememelidir. Bunun için çeşitli zeminler oluşturulabilmelidir. Örneğin, Emek Platformu ve SES, SSGSS’ye (Genel Sağlık Sigortası) karşı mücadelede belli bir yerde bölündü. Niye bölündüğü ortada. Çünkü politik tercihler ortaya çıktı. Politik tercihlerle beraber, HAK-İŞ, MEMUR-SEN, TÜRK-İŞ, belli bir yerden sonra “*tamam*” dedi, hatta bir kısmı hiç girmede.

O zaman, toplumun günlük yaşamını, 70 milyonu da ilgilendiriyorsa bu Yasa, bu Yasaya karşı, kendini emek ve demokrasi gücü olarak gören herkesin birlikte müdahale etme zeminini oluşturması gerekiyor. Örneğin, bu bir sorundu. Yarın bir başka sorun çıkacak, yarın bir başka sorun. Tabii, daha güçlü müdahaleleri oluşturabilecek bir zemin için çaba harcanırsa, zaten zaman içerisinde alanda, sokakta birlikte iş yapanların seçimlerde de yan yana gelmesi daha da kolaylaşmış olur. Böyle bir zemine ihtiyaç var; ama bu zeminin tarifi konusunda sorarsanız, benim kişisel fikrim var tabii, ama henüz kimi konularda kafalar karışık.

Soru: *Paylaşım konusu açılınca, ben daha farklı bir açıdan bir soru soracağım. Bu veriler, Kemal Derviş’in geçen sene Hindistan’daki konuşmasına ait. Özünü şu: “6-7 yıl önce finans kapital toplam kârların yüzde 8’ini alırken, şu anda yüzde 40 alıyor” diyor. Yani burada şöyle bir dayanışma olasılığı sizi ürkütüyor mu: “Sanayi ka-*

pitalizmiyle emekçiler bir arada genel greve” şeklinde. Biraz espri yapıyorum tabii, ama bu küreselleşmenin böyle bir sonucu olduğunu ve gerçekten de sanayicilerle birlikte farklı bir örgütlenmeye, farklı bir işbirliğine gitme olasılıklarının doğabileceği ihtimalinin de düşünülmesi gerektiğini ifade etmek istiyorum. Çünkü gerçekten de finansal kesim, toplam işgücünün yüzde 1’ini ya da binde 1’ini oluştururken, sanayi kapitalizmi gerçekten de, eğer sanayi kapitalizmi yıkılırsa, açıkça söyleyeyim; ortada ne emek kalacak, ne emekçi kalacak. Yani bunlarla ilgili olarak geleceği ilişkin de doğru perspektiflerin kurulması gerekiyor, ta ki sosyalist bir sistem kuruluncaya kadar.

İsmail Hakkı Tombul: Aslında sorunuza kısmen kendi açınızdan cevap verdiniz. Benim için netameli bir konu. Dün, Tuzla’da bu kez de tersane sahipleri grev yapmış herhalde. Tuzla tersanelerinden birisi kapatıldığı için, bu kez de tersane sahipleri eylem yapmışlar dün, “İşyerleri kapatılıyor; emekçiler işsiz kalacak” diye. Tabii, onlara gerçekten bu eylemi yaptıran emekçilerin işsiz kalma kaygısı mıydı, yoksa orası kapatılınca kendi kârlarının ortadan kalkacağı kaygısı mıydı? Tabii, önümüzdeki dönem emek örgütlerinin sanayicilerle işbirliği yapıp yapmayacağına dair tartışmalar bu soruları da barındırıyor. Ama TMMOB’de Mehmet Soğancı’da, Emin Koramaz’da sürekli söylüyor, “Üreten, sanayileşen, büyüyen Türkiye” diye. Bizim, üreten, sanayileşen Türkiye’ye itirazımız yok tabii. Esas olarak yeni işgücü alanlarının açılmasının da gerçekten finans kapitalin alanının daralması ve sanayileşme süreciyle mümkün olduğunu söylüyoruz, bu tamam; ama bu, bizim onlarla stratejik bir işbirliği yapacağımız anlamına gelir mi, o biraz tartışmalı bir konu.

Soru: *Ben, 20 yıldır EĞİTİM-SEN içerisinde örgütlenmenin içerisindeyim. Aklımda birtakım sorular var; belki ezberi bozar diye soracağım bunları.*

İlk iş bırakma eylemini hatırlıyorum; 18 Nisan 1996. Biz gittik, bir program açıkladı KESK. “Taleplere karşılık verilmezse, mayıs ayında da devam edecek bir süreç” dedi. İş bırakma eylemini yaptık, ama bir ses gelmedi. Daha sonra 1 Aralık 2000’i anımsıyorum; her kesimden insanlar alanlardaydı. Ama ilk açıklamayı yine KESK yaptı. 4 gün sonra kitle bir şekilde çekildi.

Sosyal Güvenlik Yasa Tasarısıyla ilgili sürece baktığımızda, öğretmen arkadaşlar olsun, diğer insanlar olsun, oldukça tepki ver-

meye hazır bir konumdaydı; ama onların tepkileri de bir biçimde örgütlenemedi, bir şekilde onlar da geriye çekildi.

TÜRK-İŞ'ten başlayarak, KESK'e doğru, merkezi yönetime uzaklık açısından olaya bakarsak, KESK'te, bizim bilmediğimiz, en azından yukarıdan kontrol edilen böyle bir ilişkiler ağı mı var? İnsan olarak sizin, bu süreçte emek örgütünü örgütleme noktasında içiniz rahat mı diye sormak istiyorum; ama bütün samimiyetimle soruyorum bunu.

İsmail Hakkı Tombul: Ben de bütün samimiyetimle size sorayım: Oradan öyle mi görünüyor?

32. Gün'ü izleyeniniz var mı, bilmiyorum. 1 Mayıs akşamı, 32. Gün de TÜRK-İŞ Genel Sekreteri Mustafa Türkel hızını alamadı. Benim de yanımda oturuyordu. “Genel Merkezini Ankara'ya taşıyanlar daha sonra merkezi Hükümete yakın oluyorlar ve oradan müdahale ediliyor” dedi. Ben, “Hop, bir dakika” dedim, ama geçti o arada. Sonra hemen ertesi gün bir araya geldik. “Ne yaptın sen yahu Mustafa Başkan, niye böyle söyledin?” dedim. “KESK, boğazına yafta da assa ‘Biz Hükümete yakınız’ diye, kimse inanmaz Türkiye’de. Onun için de, yanım da otursan bile, KESK’e dair böyle bir yakıştırma yapılabileceği hiç aklıma gelmedi” dedi. Yani KESK’in tarihi ve mücadele süreci esas olarak hükümetlerle, devletlerle, yönetenlerle girdiği ilişkilerin de ne kadar birbiriyle çatışır bir ilişki olduğunun tarihidir aynı zamanda. Ama bir örgütün, eylem kararı alırken, mücadele sürecini örgütlerken, bir işyerindeki arkadaşımızın kendi elindeki bilgilerle yaptığı değerlendirmelerle örgütün bütününe ve bütün Türkiye’deki bilgileri bir araya getirerek yapılan değerlendirmeler de maalesef çakışmıyor; yani buralarda kimi açılımlar oluşuyor. Böyle olunca da, biz sanki alınan kararların bir süreç planlamasının, örgütün çeşitli dinamiklerinin ya da örgüt dışı müdahalelerle alındığına dair de kaygılara kapılabiliyoruz.

Mesela, en son SSGSS Yasasıyla ilgili olarak, illerde çok yaygın bir biçimde mücadele dinamiği ortaya çıktı ve en yoğun katılımın olduğu il de İzmir’di. 14 Martta 50 bine yakın insan sokağa çıktı, 1 Nisanda da 14 Martı aratmadı. Sadece 4-5 örgüt yapmış olsa bile, en az 40 bin kişi de 1 Nisanda alana çıktı. İzmir açısından böyleydi.

Böyle bir eylemin merkezileşmesi gerekir miydi? Merkezileştiğinde, bir Ankara mitingi çağrısıyla yapılabilir miydi; yapılabilirdi. Burada yapılan tartışmaları da biliyorum. Buradaki yönetici arkadaş-

lar her gün başımızın etini yiyordu, “Siz, merkezi Ankara mitingi kararı almazsanız, biz bir daha burada eylem yapmayacağız ya da herkesi Türkiye’den Ankara’ya çağırılmazsanız, biz bir daha burada eylem yapmayacağız. Burada her gün alana çıkıyoruz, ama bir anlamı yok” diyorlardı. Tabii, İzmir’in bu hareketliliği Türkiye’nin bütününe yaygın bir hareketlilik değildi. Hemen her yerde benzer biçimde etkiler, tepkiler ortaya çıkmıştı; ama bütün Türkiye açısından da aynı düzeyde yaygın bir örgütlülük değildi. Kaldı ki, böyle bir çağırışı sadece KESK’in yapmasının da karşılığını üretmesi çok mümkün değildi.

Emek Platformunun aldığı karar sürecine baktığınızda, biz, önce 15-17 Ocakta Ankara’ya yürüyüş yaptık İstanbul’dan, bu Yasaya karşı. Yine iki yıl önce bu Yasaya karşı yaptığımız referandumda en fazla ulaşan İzmir’di. 2 milyon 200 binden 500 bine yakını İzmir tarafından oylanmıştı. Yani İzmir’in böyle bir ayrıcalığı olduğunu özellikle söylemek istiyorum. İki-üç yıllık faaliyet sürecinde bu Yasaya karşı mücadeleyi toplumsallaştırdık. 15-17 Ocakta İstanbul’dan Ankara’ya yürüdük 6-7 örgüt. En son, TÜRK-İŞ bir eylem kararı almak zorunda hissetmiş kendisini. Emek Platformuna gittik, ama bu platforma gitmeden önce de örgüte bir yazı gönderdik. 14 Mart Tıp Bayramı diye kutlanır. “Biz, bu Yasayla ilgili 2 saat iş bırakma eylemi yapacağız” diye bir yazı gönderdik 4-5 örgütle birlikte. Bu yazıyı gönderdik, kamuoyuyla paylaşmadık. Sonra Emek Platformuna gittik. Emek Platformunda TÜRK-İŞ de buna dahil olunca, bütün Emek Platformunun eylemi oldu. Aslında iyi de oldu, bütün Türkiye’de daha geniş katılımların olduğu bir eylem sürecine dönüştü. Ama 14 Mart’tan hemen sonra yaşanan süreci biliyorsunuz. O süreçten sonra, HAK-İŞ, MEMUR-SEN, TÜRK-İŞ hemen süreçten çekiliverdi ve “Yeni bir eylem yapılamaz artık” denildi.

Bizim 1 Nisan eylemini açıkladığımız basın toplantısı da 26 Marttaydı galiba. Tarihini tam hatırlamıyorum, ama cuma günü açıklamıştık ve salı günü eylem yapacaktık. Cuma günü basın toplantısını yapmadan bir gün önce Emek Platformu toplandı. Biz, ısrarla Emek Platformundan karar çıkaralım ki, öyle açıklayalım istedik. Emek Platformundan karar çıkmayınca, o gün gittik, birlikte değerlendirmeyi yaptık, ertesi gün basın toplantısıyla eylem kararını açıkladık ve çok yaygın bir kamuoyu örgütlendi.

O saatten sonra, o eylem hattından sonra yapılabilecek birkaç eylem biçimi vardı; ya bütün herkesi Ankara’ya çağıracaksınız ya da

iş bırakma kararını iki-üç saatle sınırlamayacaksınız, “*Bir gün, iki gün*” diye kamuoyuna deklare edeceksiniz. Yani tekrar tekrar aynı eylemleri o süreçte yapmanın koşulu yoktu. Bütün herkesi Ankara’ya çağırmanın sadece KESK’le sınırlı bir etki yaratacağını bildiğimiz için -*çünkü bunu da birçok örgülle birlikte konuştuk, tartıştık*- sadece KESK’in yapacağı bir çağrıyla da bunun gerçekleşme olasılığı zayıftı. Peki, birkaç gün iş bırakma kararı alabilir miydik? O arada da Meclis Genel Kurulundan geçiyordu. Salı günü başlamış, cuma günü de Meclisten geçecekti. O arada, örgütlenme olasılığının zayıf olduğunu, yeterli olmadığını görünce de, “*Bir de şöyle bir tartışma yapalım*” dedik. Mesela, arkadaşlarımızın bir kısmı bir final eylemi tarifi yapmaya çalıştı. “*Üç-dört yıldır biz bu yasaya karşı birlikte mücadele ediyoruz. Öncelikle KESK, DİSK, TTB, TMMOB, sonra da diğer örgütler zaman zaman katılıyor. Üç-dört yıldır bir yasaya karşı mücadele ediyorsak, yasa da meclisten geçiyorsa, yasanın meclisten geçtiği gün bir final eylemi yapalım*” dedi. Final eylemi dediğiniz de, belli kesimleri, yöneticileri ya da üyeleri Ankara’ya çağıralım, orada biraz çatışmalı bir eylem olsun. Belki kamuoyunun gündemine girer, final eylemi olur.

Biz, esas olarak değerlendirmemizde final eylemi anlayışının doğru olmadığına karar verdik. Yani final dediğiniz andan itibaren, artık o eylemi yaptıktan sonra, yasa geçse bile, o yasa artık gündemimizde değil demektir. Ama eğer final demezseniz, o zaman şöyle bir perspektifle mücadeleye devam etmek zorundasınız. “*Bu Yasa Meclisten geçse bile, Cumhurbaşkanlığı süreci geçti, Anayasa Mahkemesi süreci de geçebilir; ama bu Yasa yürürlükte kaldığı süre içerisinde, Yasanın elimizden aldığı hakları geri kazanana kadar biz bu Yasaya karşı mücadele etmekle yükümlüüz*” diye bir tarif yaparsak, o zaman final eylemi anlayışı doğru olmaz. Final yerine, evet, “*Meclisten geçerken etkili bir eylem yaparsak, mecliste durdurabilir miyiz?*” değerlendirmesi yapmak gerekir. Bizim o an için yaptığımız değerlendirmede de, yapacağımız eylem ve etkinliklerin, yasanın meclisten geçmesini durdurmaya yetecek güçte olmayacağı ya da o çapta bir eylemi örgütlemenin kısa sürede çok olanaklı olmadığı kanaatine vardık. Çünkü bir değerlendirme, bir eylem, ancak o kararı alacağımız anlayışla ya da değerlendirme sonucuna göre şekillenir.

Şimdi ne yapmak gerekiyor? Esas olarak bundan sonrasına bakmak gerekiyor. Bundan sonraki mücadele süreci içerisinde, her yapacağımız eylem ve etkinliklerde, daha kitleselleşmesi ve güçlen-

mesi gereken eylemlerde de bu yasanın mutlaka geri çekilmesine dair talebimiz önemli oranda eylemlerimizin temel taleplerinden birisi olmalıdır. Aksi takdirde, bu Yasayı gündemimizden çıkardığımız andan itibaren bunu kanıksamış oluruz, yerine yarın bir başka yasa gündeme gelir. Yani bizim o dönemdeki eylemlerle ilgili aldığımız kararları bu değerlendirmeler ışığında yaptık. Yoksa hiçbir devlet bü-yüğü bizimle bir ilişki kurmadı bu yasaya dair, nasıl tutum almamız gerektiğine dair. Bu konuda içimiz çok rahat. Hatta bazen üzülüyoruz, bizimle niye ilişki kurmuyorlar diye.

Soru: *Bir bakıma, uzun zamandan beri paylaştığımız yaklaşımları, değerleri, anlayışları tekrar konuşma fırsatı da bulduk. Ben, kısaca KESK'e ilişkin bir şeyler söyleyeceğim.*

Biz kurulduğumuzda, güç olduğumuzda, tüm olumsuz koşullara rağmen güç olmaya başladığımızda bir hattımız vardı. Kişisel olarak bir şey söyleyeyim: O hattın, o değerlerden de vazgeçmek istemiyorum; meşru ve fiili hat. Önümüzde birtakım yasalar, anlayışlar, değerler filan vardı; 12 Eylül sürecinden çıkmıştık. Örgütlülüğün suç olduğu, örgütlülüğün bahsettiğimiz zaman sıkıntılar yaratabilen koşullarda, kamu emekçileri tüm bu olumsuzluklara karşı mücadele ederek, bu olumsuzlukları yırtmıştı bir yerde.

Biz, yasallaşmak istiyorduk; ama sendikalar sistem içi yapılarıdır ya da örgütlenmelerdir. Bu, ilk anlamda doğrudur; yasallaşmamız gerekiyor, yasal güvencemiz olması gerekiyor. Fakat bendeki kanaat şu: Yasaya kavuştuktan sonra, o yasa bizim arzuladığımız, talep ettiğimiz, mücadele anlayışımızı ya da değerlerimizin öngördüğü bir yasa değildi. “Biz bu yasaya sığmayacağız, kısa süre içerisinde bu yasanın üstesinden geleceğiz” anlayışı söz konusuydu. Fakat yasadan sonra çokça uzun bir zaman geçmesine rağmen... Ki, o yasadaki toplu sözleşme hakkı, grev hakkı yoktu; yani toplu sözleşme ve grev hakkı olmayan bir yapıya sendika dememiz ne kadar doğru olur, takdirinize bırakıyorum.

Sıkıntı şu: Yasadan sonra biz, sendikayı sendika yapacak olan ilkelerden, araçlardan uzak durduk. O araçları, yani toplu sözleşme hakkını ve grev hakkını elde etmek için buraya yoğunlaşmadık. Daha çok günü kurtarma, bir yerde de yasak savma babında eylemliliklerle bugünlere geldik. Yasadan sonra eğer biz oraya yoğunlaşmış olsaydık, bilinç olarak oraya yoğunlaşmış olsaydık, pratiksel olarak oraya yoğunlaşmış olsaydık, KESK'in bugün yaşamış olduğu sıkıntılarının

daha farklı olacağı kanaatindeydim.

Siz, söylemlerinizin içinde şöyle bir şey söylediniz: Artık kapitalizmin küreselleşme sürecinde o kadar mağduriyet yarattı ki, bu mağduriyeti yaşayanlarla hep beraber olursak, daha anlamlı olacağını söylediniz ki, siyasal bir hattın izlenmesi gerekiyor. Buna uygun bir yapılanmanın ve buna uygun pratiklerin geliştirilmesi gerektiğini söylüyorsunuz. Katılıyorum, ama kendi özgülümüzde de şöyle bir şey var: Yasadan sonra KESK, değil Emek Platformu ve çevresindekilerle beraber eylem yapmayı, kendi bileşenleriyle birlikte eylem yapmayı, kazanım elde etmeyi, kazanımları geliştirmeyi yakalayamadı. Uzun zaman KESK'in bileşenleri farklı farklı gündemler, farklı farklı eylemlilikler yaptı. Yani burada bunları tek tek saymamıza gerek yok. Eğer KESK'in bileşenleri olarak kendi aramızda bu birlikteliği, bu sıkıntılara göğüs germeyi yakalayamadıysak, bu ilişki ağıyla, bu değerlerle acaba şu küresel saldırılar karşısında mağdur olan tüm çalışanlar ve mağdurlarla birlikte nasıl hareket edeceğiz? Kişisel kanaatime göre, epey sıkıntı var. Siz nasıl görüyorsunuz?

Bir de şöyle bir şey var: Bu sendikal kriz ya da sendikaların, emek örgütlerinin yapılarındaki sıkıntıları anlatırken, daha çok dışımızdaki etkenlerden, küresel sermaye, üretim sürecinin değişmesi, kendimizi yenileyememe gibi etkenlerden söz ettik; fakat sınıf mücadelesinin, biz istesek de, istemesek de, bir kombinasyon şeklinde geliştiğinden, bunun ideolojik boyutunun, siyasal boyutunun, örgütsel boyutunun mutlaka olması gerekir. Eğer sermaye kendisini sürekli bu anlamda yeniliyorsa, emek güçlerinin de sınırsız anlamda yetkinleşmesi, kendini üretmesi gerekir. Dönüp baktığımızda, emek örgütleri uzun zaman siyasal söylemlerden çok uzak kaldı. Sistem içi sosyal devlet kazanımlarını koruma ve buna benzer yaklaşımlar içinden çıkmadığı için bu sıkıntıları yaşıyoruz. Bunu paylaşıp paylaşmadığınızı da öğrenmek istiyorum.

Teşekkür ederim.

İsmail Hakkı Tombul: Kuşkusuz, 2001 yılında çıkan Yasanın, 4688 sayılı yasanın kamu emekçileri hareketinde yeni bir dönemin başlangıcı olduğunu herkes görüyor. Ama bunun nasıl bir dönem olduğunu ve nasıl sonuçlarının ortaya çıktığını biraz tartışmamız gerekiyor. Mesela, "4688'e biz sığmayız" demek bir yönelimdir, bir iddiadır. Ama siz, aynı zamanda bu iddiayı topluma geçirirseniz ve toplumsallaşabildiğiniz oranda bu yasayı tanımadan, kendi bildiğiniz işleri ya-

parsınız. Örneğin, toplu görüşmelerle ilgili, biz, toplu görüşme anlayışından herhangi bir sonuç çıkmayacağını ilk günden itibaren söylüyorduk; ama 2002 yılında toplu görüşmeye gittik. Yanlış mıydı; doğrudu. Bunu bizim söylememiz yetmiyordu. Bizim aynı zamanda pratik içerisinde hem geniş kamu emekçisi kitlesine, hem de topluma, *“Evet, bunların söylediği gibi, demek ki toplu görüşme hakikaten bir sonuç vermiyormuş”* düşüncesini de vermemiz gerekiyordu. 2002’de, 2003’te, 2004’te, 2005’te gittik, sonra 2006’da çekildik ve 2007’de gitmedik. Yani o yasanın bize belirlediği toplu görüşme anlayışının dışında, biz bir rota belirlemeye başladık. Ne yaptık, toplusözleşme yapabildik mi? Toplusözleşmeyi TÜM-BEL-SEN 200’e yakın belediyede yaptı. Ondan sonra öncelikli işyerleri üniversitelerdi. Üniversitelerde EĞİTİM-SEN’in ve SES’in toplusözleşme yapması gerekirdi. Hatta bunu 1-1,5 yıl önce toplu görüşmelerden çekilirken, Danışma Meclisinde de belirlemiştik ve *“EĞİTİM-SEN ve SES’in üniversitelerde, örnek bazı üniversitelerde de olsa toplusözleşme yapması gerekir. Biz, hareket olarak da bir sıçrama yaratalım”* demiştik.

Toplusözleşme dediğiniz olayda masanın iki tarafı var; bir tarafında siz varsınız, ama diğer taraf masaya gelmiyorsa, toplusözleşme olmaz. Onun için de, onu masaya oturtacak bir gücü açığa çıkarmak gerekiyor. Kaldı ki, grev tek taraflı yapılabilecek iştir. KESK, bugüne kadar ihtiyaç hissettiğinde iş bırakma kararı almaktan çekinmemiştir hiçbir zaman. Eğer yasalarla sınırlı düşünüyorsak, KESK’in aldığı hiçbir iş bırakma kararının bizim bildiğimiz anlamda sadece yasayla ilgili olduğu ve yasal olduğu söylenemez; ama haklı, meşru taleplerimizin gerçekleşebilmesi için bir fiili mücadele yöntemidir. İş bırakma eylemlerini de gerçekleştiriyoruz.

Örneğin, en son 1 Nisan eyleminde aldığımız iş bırakma kararının, uluslararası hukuk, yarattığımız meşru mücadele, bütün bunların hepsini söylüyoruz; ama dar anlamda algıladığımızda, tartıştığımızda, yasal bir eylem olduğunu söylemek mümkün müdür? Öyle bir yasal eylem değildir. Ama çok önemli bir konuda yıllardır mücadele sürdürüyoruz, sürdürdüğümüz mücadele toplumla buluşuyor, toplumsallaşıyor. Talebimiz haklı meşru. İşte o zemin üzerinden fiili bir mücadele hattı örgütliyoruz. 1 Nisan da aslında böyle fiili ve meşru mücadele sürecinin parçasıdır. Ama fiili ve meşru mücadele süreci şöyle algılanmıyor: *“Biz hiçbir şeyi takmadan, her talebimizi, her şeyimizi kamuoyuna da söylemeden, ille de fiili eylem yapalım.”* Yapabiliriz; ama sendikal örgütlenmelerin yapacağı eylemlerin toplumsallaşması,

kitleselleşmesi gerekir. Onun için de ben KESK'in fiili ve meşru mücadele hattından uzaklaştığına dair değerlendirmeleri ciddi anlamda haksız ve incitici değerlendirmeler olarak görüyorum.

2001 yılından sonra hayat değişmiş midir; tabii. Niye değişmiştir? 2001 yılından sonra KESK'e 100 bin yeni üye katılmıştır arkadaşlar. 100 bin yeni üye, 100 bin yeni insanın KESK'ten beklentilerinin farklı olduğunun da belirtisidir. 2001 yılına kadar 200 küsur bin civarındaydı üye sayısı. Hatırlayın, birdenbire 2002'de 300 binlere çıktı. O aradaki 100 binlik fark, KESK'in 15 yıllık mücadele sürecinde yarattığı değerlere güven duyan; ama henüz kendisi açısından ya sallaşmadığı için kaygı duyan, yasa çıkınca da, "*Sendikal mücadeleyle bir hak kazanacaksa, ancak bunlar alabilir*" diyen 100 bin yeni insan. Ama KESK'in bence bir başka sorunu var; KESK'e yeni katılan yeni sosyal çevrenin, 100 bin üyenin KESK'ten beklentilerini doğru kavrayamadı ve KESK bunu sendikal alana uygun bir biçimde tercüme edemedi. Tercüme edemediği içindir ki, bu yeni sosyal çevre yıllar içerisinde tekrar KESK'ten çekildi. Şimdi KESK tekrar üye sayısı itibarıyla yasadan önceki üye sayısına denk ya da ona yakın üye sayısına geliyor.

Bunun birçok etkisi var. Tabii, KESK'le ilgili etkisi de var. KESK'le ilgili baktığınızda, bunlar ne bekliyordu; bunlar günlük yaşamına müdahale edebilecek, günlük yaşamındaki sorunlarla ilgili çözümler üretebilecek, yani "*KESK'in sendikalaşmasını*" bekliyorlardı. Ama KESK'in bizim anladığımız anlamda bu taleplere yanıt üretmekte zorlandığını, kuruluşundan itibaren öncelikle politik bir talep olarak örgütlenme talebini gündeme getiren, bu örgütlenme talebini gerçekleştirdikten sonra politik talebin bir öteki aşamasına geçip, çalışanların günlük yaşamına doğrudan müdahale edebilecek farklı taleplerle politik mücadeleyi ortaklaştırmayı başaramamıştır.

Yine kadrolarımızda öncelikli olarak politik saikler hâkim olmuştur. Hatta işyerindeki kimi sorunları çözme potansiyeli de küçük olaylar olarak algılanmış ve oralara müdahale etmek bile küçümsenir hale gelmiştir kimi dönemlerde. Bu müdahaleler aslında mücadele içerisinde değişebilecek ve gerçekten zaman içerisinde politikleşebilecek kadroların ya da üyelerin bizden yeniden uzaklaşmasına neden olmuştur.

KESK sürecini değerlendirirken, daha kapsamlı bir analitik değerlendirmeye ihtiyaç olduğunu düşünüyorum. İşte, ezberimizi burada bozmamız lazım. Ama ezberimizi sadece, "*Biz, başlangıçta*

şunları şunları söylemiştik, bugün bunları yapmadık” üzerine kurarsak, bu ezber bozmak değil; aslında tam da ezbere teslim olmak anlamına gelir. Biz, mücadelenin her aşamasında esas olarak sistemle hesaplaşma vurgusunu, yönetici kadroların ya da KESK’i taşıyan kadroların asla bilincinden çıkarmadığını; ama KESK’in aynı zamanda bir sendikal örgütlenme olduğunu ve hedef kitlesinin günlük yaşamına da, işyerindeki nöbet sorununa da, servis sorununa da müdahale etmesi gereken bir organizasyon olduğunu da unutmadan bir faaliyet örgütlememiz gerekiyordu.

Bizim için, bu salonda bulunanlar için, *“Karar alalım. Haydi, bir hafta iş bırakıyoruz”* dediğimizde, salonda bulunanların yüzdeyişüne yakını, namus belasına da olsa bu karara uyar; ama hayat bizimle ve burayla sınırlı değil. Bizim hareketlendirmemiz gereken, bizim bağ kurmamız gereken ve mücadeleye katıp zaman içerisinde dönüştürmemiz gereken yüz binlerce insan var. Maharet, bizim onlarla nasıl bağ kuracağımız ve onları sürece nasıl katacağımızla ilgili. İşte bu dönüşümü sağlayamadık, bu etkileşimi sağlayamadık. Burada bir özeleştirme yapılabilir, burada bir şey konuşulabilir.

Bu, sadece bizimle mi ilgili; kuşkusuz, sadece bizimle ilgili değil; aynı zamanda Türkiye’deki siyasal atmosferle de ilgili, siyasal atmosferin gündeme getirdiği sonuçlarla da ilgili.

KESK, yasadan sonra kendi bütünlüğü içinde eylemler yaptı. Neler yaptı? Mesela, son 3 yılı söyleyeyim. 17 Aralık 2005’te Ankara eylemi yaptı, 14 Aralık 2006’da iş bırakma eylemi yaptı, KESK bütünlüğü içerisinde başka eylemler de yaptık; ama bir başka sorun daha yaşadık, o dediğiniz doğru. KESK’e bağlı sendikalar, 2001 yasasından sonra olanakların eşitsiz gelişmesiyle birlikte, sendikalarımız arasındaki eşitsizlikler de arttı. Böyle olunca da, herkes kendi durduğu sendikadan menkul düşünmeye başladı ve mücadelenin bütününe tarif etmek yerine, kendi bulunduğu sendikayla sınırlı faaliyet algılamaya başladı. Ama bir başka şeyi kaçırmış olduk. *“Esas olarak saldırı ideolojik, tek boyutlu ve tek merkezli devasa bir saldırı”* diyoruz, *“Buna Konfederasyon bütünlüğü içerisinde bir mücadeleyle yanıt vermek gerekir”* diyoruz; ama sendikalarımız tek tek eylem yapıyor! Tabii ki eylem yapacak. Örneğin, EĞİTİM-SEN ek dersle ilgili bir eylem yapacak; ama esas GSS ile ilgili eylem EĞİTİM-SEN’in sorumluluğu değildir, KESK’in sorumluluğudur. Sağlıkta dönüşümle ilgili olarak SES eylem yapacak; ama bütünüyle sağlığın hak olmanın çıkarılması, kamu hizmetlerinin ticarileştirilmesine karşı müca-

dele sorumluluğu SES'in değildir, KESK'indir. Hatta sadece KESK'in de değil, bütün emek ve meslek örgütlerindedir bu sorumluluk. Ama örgüt içi rekabet, örgüt içinde kimi kaygılar bu mücadelenin kimi yerlerde parçalanmasına neden olmuştur. Söylediğinizi doğru anladıysam, ben süreci böyle algılıyorum. Buna dair de müdahaleler yapmak gerekiyordu. Müdahaleleri gerçekleştirmekte bazen yeterli olunamıyor. Hatta iş öyle noktaya gelmiştir ki bazen, KESK'in iki tane sendikası aynı gün iki merkezi Ankara eylemi yapmıştır. 7 Nisan 2007'de, EĞİTİM-SEN de, BES de aynı gün Ankara mitingi yapmıştır. Böyle bir olay olur mu normal koşullarda?! Olmaması gerekir. Bu, basın açıklaması değil ki, merkezi miting. Ama sonuç, KESK açısından başka bir tartışma konusu.

Bunu şunun için ifade etmek istiyorum: Evet, acımasızca, ama objektif biçimde değerlendirelim sürecimizi. Yoksa hakikaten KESK'in fiili ve meşru mücadele hattından uzaklaştığını söylemek çok iddialı bir yaklaşımdır. Bunu doğru görmem. Tabii ki yasal miting de yapıyoruz; ama talebi meşrulaştırdığımız ve toplumsallaştırdığımız oranda fiili ve meşru eylemler de yapıyoruz. Bu konuda bir şey yok. Ama diğer kısmında, Konfederasyonun bütünlüğü içerisinde ortak noktaya vurma konusunda kimi aşınmalar olmuştur. Bundan 3 yıl önce yapılan değerlendirmelerde de birkaç şey tespit etmiştik. *“Olanakların ortaklaştırılması önemlidir. Yani bir sendikamız bir olanağa sahipse, bunun sadece kendisiyle sınırlı olmadığını bilmeli ve kamu emekçileri hareketinin bütününe olanacağı olarak görmeli, bunu değerlendirmelidir”* demiştik, ama bunu gerçekleştiremedik. Örneğin, bu konuda yeterince adımlar atılamadı. İşyerleriyle bağımızda ciddi oranda zayıflama var. Eskiden olduğu gibi, işyerlerinde KESK'in, KESK'e bağlı sendikaların işyerlerindeki hegemonyasından söz etmek çok kolay olmasa gerek.

Hareketin başlangıcında, işyerlerinde ciddi bir sendikal hegemonyamız vardı. Bu sendikal hegemonya sadece merkezi politikaların kamuoyunda yarattığı etkiyle sınırlı değil, ama aynı zamanda işyeri temsilcilerimizin işyerinde yapacağı çalışmayla da ilgilidir. Mesela, kamuoyunda baktığımızda, son 5-6 ay içerisinde KESK'in bu mücadelesi, 1 Mayıs ve diğer konularda çok gündeme geldi, kamuoyunda epey gözüklük sağladığı söyleniyor. Bu benim değerlendirmem değil, karşılaştığımız yerlerde tepkilerden anlıyoruz. Ama aynı gözüklük, aynı oranda, aynı etkinlikte işyerine yansımıyor. Bir yerde bir sorun var burada. Bu sorunun aşılması gerekiyor. Yani bu

sorunları, bu aralardaki bağlantıyı düzgün kuramadığımız ya da yeni-den inşa edemediğimiz sürece, KESK'in örgütsel birikimini işyerlerine taşımakta ya da KESK'i derinleştirmek, bir adım öteye götürmek-te yeterince başarılı olamayız. Bu tür eksiklikleri objektif biçimde değerlendirmemiz gerekiyor.

Tabii, bütün bunları söylerken, hep KESK düzleminde konuşuyoruz; yani KESK için olması gerekenler, KESK'in mevcut durumu... Diğer sendikalarla asla kıyaslamıyoruz. Çünkü her şeye rağmen, diğer sendikal örgütlenmelerle KESK arasında dağlar kadar fark var. Yani onlarla kıyaslamaya kalkmak bile KESK'e haksızlık etmek olur. Onun için, hep sınıflandırmamızı KESK'in olması gerekeni üzerinden değerlendirmekte yarar var. Aksi takdirde, çitımızı düşürmüş oluruz, kendimizi diğerleriyle eşitlemiş oluruz.

Soru: Özellikle son yıllarda KESK'in üye kaybetmesi konusundaki düşünceniz açısından ciddi bir itiraftır. Sizi kutlarım. Çünkü bugüne kadar KESK şubelerinden bizim gördüğümüz, arkadaşlarla konuşmalarda duyduğumuz, “Gerici insanlar gidiyor. Bunlar gitsinler. Zaten bizim aramızda yerleri yoktu. Biz, var olan birikimli insanlarla bu sendikayı sonuna kadar götürürüz” mantığı etkindi. En öndeki, en yukarıdaki ağızdan böyle bir düşünceyi duymak; sendikal mücadelede donanımlı insanlara sahip olmasına karşın, bu insanları sendikada tutamamaya, bir gerileme yaşandığını kabullenmek oldukça önemli. Hele 2008 yılını, 2009 yılını düşünürsek, hem Türkiye’de, hem de yaşadığımız coğrafyada, Avrupa genelinde birçok sendikal gelişmeye ve iş yaşamındaki gelişmeye açık bir dönemi yaşayacağız. Örneğin, Türkiye’de iş yasaları değişecek, çalışma yasaları değişecek, sendikal yasalar değişecek ki, Türkiye’nin ILO’ya verdiği sözler arasında da bunlar var. Hem çalışma yasaları, hem sendikal yasalar tamamen değişecek ve belki de şu anda KESK’i ayrı tutan, memurları örgütleyen bir yasa kalmayacak, memurlar diye bir kavram çok dağılacak, tamamen hepsi tek bir iş yasasına sahip çalışanlardan oluşan bir örgütlenmeye gidilecek. Belki de aynı çalışma yasalarıyla çalışan insanları örgütlemeye çalışan DİSK ve TÜRK-İŞ varken şu an, TÜRK-İŞ, DİSK, KESK, KAMU-SEN, MEMUR-SEN gibi birçok sendika aynı statüde çalışan insanları örgütleme sürecine girmiş olacak. Yine bunun dışında, dünya çapında farklı örgütlenmeler tartışılmaya başlanacak. Bu anlamda KESK’in bir ön hazırlığı var mı? İş Yasası değişirse, nasıl bir örgütlenme yapısı gündeme gelecek? Çalış-

tığı işyerlerindeki örgütlenmelerini sürdürmek çabasında mı olacak veya mevcut işçi sendikalarıyla birleşerek, yeni üst örgütlenmeler veya toplu örgütlenmelere gitmek gibi çalışmalar var mı?

Yine dünya çapında, örneğin çelik işçilerinin birkaç ülkede tek sendikada örgütlenmeleri söz konusu. Bunun çapında, Türkiye işçi örgütlenmesini Avrupa'daki üst işçi örgütlenmeleriyle, Avrupa Sendikalar Birliği gibi, Avrupa Emek Örgütlenmesi Birliği gibi çatı örgütlenmeleri çabaları var mı? Bu konuda KESK ne düşünüyor?

İsmail Hakkı Tombul: Tabii, zaman sınırlı olunca, bir soruya verilen yanıt, olayın bütününden çok, o soruyla sınırlı yanıt verildiği için, eksik tarife de neden olabilir.

Evet, KESK'in üye sayısının azalmasının bizden kaynaklı nedenleri olduğu gibi, sadece onunla sınırlı değildir; esas olarak başka nedenleri de, dış etkileri de var. Bunu söylemiş olayım. Çünkü öbür türlü, “Sadece bizim yetmezliğimizden, örgütün cevap veremediğinden” gibi bir sonuç çıkmasın.

KESK, kendi anlayışı, fiili ve meşru mücadele hattının gereği söyle bir tespit yapmıştır: “Bizim mücadelemizi belirleyen yasalar olamaz; mücadelenin ihtiyaçları olmalıdır” demiştir. Bugün mücadelenin ihtiyaçları nedir? Aynı işyerinde farklı statüde çalışan insanlar var. Yani bugün, Milli Eğitim’de kadrolu öğretmen var, ek ders karşılığı çalışan var, sözleşmeli çalışan var, birçok statüde çalışan var. Hastaneye gittiğinizde, sözleşmeli var, kadrolu var. Hatta aynı hastane içinde, laboratuvar ihaleye verildiği için, hizmet alımı yoluyla çalışan var. Ama aynı işyerinde çalışıyor, aynı hizmet üretiminin parçası. Aynı hizmet üretiminin içerisinde bulunan ve farklı statüde bulunanları aynı örgütlenme içerisinde buluşturmak gerekiyor, öncelikle buradan adım atmak gerekiyor.

Yönetici olan arkadaşlarımız bilirler; iki-üç yıldır bütün metinlerimizde, bütün toplantılarımızda bir şey söylüyoruz, “Ortak örgütlenme artık ihtiyaçtır. Ortak örgütlenmenin adımlarını atmak zorundayız” diyoruz. Bunun için de işyerlerinde örnek üyelikler ve örnek işyeri modelleri yaratalım. Yani yasalar, kamu çalışanı-işçi ayrımını diyor. Bu, bizim sorunumuz değil. Biz, eğer bu talebi yükseltebilirsek ve yaygın bir biçimde üyelik gerçekleştirebilirsek, yasalar bize uymak zorunda kalır. Bunun için de adım attık, bunun için de kimi işyerlerinde statüsü farklı da olsa üyelikler yapıyoruz ve fiilen artık sadece kamu çalışanları örgütü olmaktan çıkıp, bütün emeğiyle geçi-

nenlerin örgütü olmak konusunda ilerlememiz gerekiyor. Bu, henüz örgüte rengini veren sayıya ulaştı mı; hayır. Ama bunun nüvelerini oluşturmaya çalışıyoruz. Bunun için adımlar attık.

Ortak örgütlenme dediğiniz olay da, mesela ısrarla biz, ortak örgütlenmeyi, yukarıda çatıları yan yana getirerek oluşturacağımız bir örgütlenme değil; aşağıdan yukarıya bir talebi ortaya çıkarmak olarak algıladık. Ama bir yasa çıkarsa, yasa çıktığında zorunlu olarak çatıları bazen bir araya getirmek zorunda kalabilirsiniz. Tabii ki, buna dair de her zaman örgütün belleğinde hazırlığı ve tartışması vardır. Ama bizim tercihimiz, çatıdan önce, aşağıdan yukarı bir hazırlık yapabilmektir. Buna dair de arkadaşlarımız bu konuda girişimlerde bulunuyorlar. Bu, sağlık alanında daha anlaşılabilir ve daha örgütlenbilir gibi gözüküyor ve oradan başladı bu çalışmalar.

Uluslararası dayanışma, uluslararası mücadele birliği, küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı birçok nedenden dolayı dünden daha fazla önemli; ama uluslararası dayanışma derken, bugüne kadar Türkiye’de özellikle emek örgütleri, yani sendikalar açısından uluslararası ilişkiler bir turizm ilişkisi olarak algılanmış. Yani kongreden kongreye gidilen, kongreden kongreye yöneticilerin gidip gezdiği, görüp geldiği ilişki olarak algılanmış. KESK, kuruluşundan beri Avrupa Sendikalar Birliğinin üyesidir, Türkiye’de Avrupa Sendikalar Konfederasyonuna üye olan tek kamu çalışanı konfederasyonudur. MEMUR-SEN ve KAMU-SEN üye değil. Üç üye daha var; TÜRK-İŞ, HAK-İŞ, DİSK. Ama KESK açısından şunu söylemek gerekiyor: KESK’in mücadelesi ve KESK gibi örgütlerin mücadelesi artık Avrupa Sendikalar Konfederasyonunu aşmak zorundadır. Avrupa Sendikalar Konfederasyonu esas olarak Avrupa Birliğinin sosyal diyalog mekanizması çerçevesinde kurulan bir konfederasyondur ve bütün ilişkilerini üçlü sacayağına, sosyal diyaloga oturtur; bir yanda Avrupa Sendikalar Konfederasyonu, bir yanda Avrupa Birliği Komisyonu, diğer yanda da Avrupa İşveren Sendikaları Birliği. Bu üçlü sacayağı üzerinde yapılan görüşmelerle Avrupa Sendikalar Konfederasyonu bir ilişki, bir yaşam sürdürür.

Biz, mücadelenin başlangıcında Avrupa Sendikalar Konfederasyonuna üyeliğimizi, Türkiye’deki hareketin başlangıcında bir meşruiyet alanı olarak tabii ki kullandık, oraya üye olduk; ama artık bugün Türkiye’deki başta KESK olmak üzere, Avrupa’daki daha çok *“Mücadeleyle hak alınabilir”* diyen sendikaların yeni bir organizasyonu, yeni bir mücadele birliğine girmesi gerekir. Bunu KESK örgütlen-

yebilecek kapasitede midir; KESK, henüz bunu tek başına örgütleyebilecek durumda değil. Ne Türkiye'deki mevcut olanakları, ne de uluslararası ilişkilerde kurduğu olanaklar henüz böyle bir şeyi örgütleyemiyor.

Dünyada başka bir sendikal konfederasyon daha var; bir Dünya Sendikalar Konfederasyonu, WFD diye bir organizasyon var. Bu organizasyon daha çok reel sosyalizm öncesi eski sosyalist ülkelerdeki sendikaların yan yana gelişle oluşturulan bir organizasyon. Ama onlar 1990'lı yılların başından itibaren çok aşındılar, etkilerini yitirdiler, yeni yeni örgütlenmeye çalışıyorlar. Ama onların sendikal mücadele anlayışları da henüz KESK'in mücadele anlayışını karşılayabilecek düzeyde değil. Örneğin, Sendikanın Genel Başkanı Suriyeli. Suriye'de sendika devlet sendikası gibi. Yani reel sosyalist deneyden henüz sonuçlar çıkarmayan bir sendikal hareket.

Bunların dışında, gerçekten mücadeleyi önceleyen bir uluslararası ağ, uluslararası ilişkiye ihtiyaç var. Bu ihtiyacı belirlemek ayrı, gereğini yapabilmek başka bir şey. Gereğini yapabilecek durumda değiliz henüz. Enternasyonalist mücadele konusunda ve dayanışma konusunda sabahleyin Gönen'deki konferansta da konuşuluyordu. Yine orada da birtakım kafa karışıklıkları var. Mesela, uluslararası dayanışma dediğimizde, Avrupa Sendikalar Konfederasyonuna birlikte üye olduğumuz 100'den fazla konfederasyon var; bunların hepsiyle mail üzerinden, faks üzerinden, gittiğimiz toplantılarda görüşmeler üzerinden ilişkilenebiliriz, onlarla gidip toplantılar da yapabiliriz. Bu bir uluslararası ilişkidir, ama uluslararası dayanışma bu değildir bizim açımızdan. Bizim açımızdan algılanan, enternasyonalist mücadele için önce bizim bu ülkedeki mücadeleyi yükseltmemiz gerekiyor. Bu ülkedeki mücadeleyi yükseltip, bu ülkedeki mücadeleci örgütlerle yan yana gelip, ancak buradan güçlenen bir hareketin enternasyonalist dayanışmada daha fazla anlamı olur, daha fazla güç katar diye düşünüyoruz. O açıdan da, bu ülkedeki mücadeleyi yükseltmeden yapılacak her türlü uluslararası ilişki daha afaki, zaman içerisinde de eylem turizmiyle sınırlı etkileri olabilir. Anlamsız mıdır? Tabii ki, bilgi, kültürel birikim sağlama konusunda anlamı olabilir; ama sadece onunla sınırlıdır. Biz, entelektüel fikir kulübü değiliz; sonuçta, biz bir mücadele örgütüyüz, emek örgütüyüz. Bilgi kadar, bilgiyi kullanacak, hayatı dönüştürecek bir mücadeleyi örgütlemek zorundayız. Buna dair hazırlıklarımız ve ilişkiler ağıımız da var.

Soru: *Benim sadece bir sorum olacak. Geçmişte yaptıklarımız ya da yapacaklarımızı bir tarafa bırakarak, şimdi tüm yasalar çıkıyor; bu yasaların karşısında ne yapacağız? Yasa geçti, bir basın açıklamasıyla ya da bir mitingle tekrar geçti, Emeklilik Yasası geçiyor, Sağlık Yasası geçiyor, eğitim özelleştiriliyor. Bir basın açıklaması ya da miting yapıyoruz, sonra “Geçti” diyoruz. Sizin konuşmalarınızın içerisinde bunlar vardı, ama net bir cevap istiyorum; ne yapmamız gerekir yasaların geçmemesi için ya da en azından var olan hakların elimizden alınmaması için?*

Teşekkür ederim.

İsmail Hakkı Tombul: Ben hekimim, ama böyle bir reçete yazabilecek durumda değilim henüz. Kuşkusuz, KESK gibi örgütlerin hakları koruması ve geliştirebilmesinin öncelikli yolu mücadeleden geçiyor, mücadeleyi yükseltmekten geçiyor. Ama ısrarla, altını çizerek söylediğim olay şu ki: Bazı süreçler sadece bizim bulunduğumuz mücadele zemininin mücadelesiyle önlenemiyor, engellenemiyor. Küreselleşme diye ideolojik bir saldırıdan, bir bombardımandan söz ediyoruz; yani buna karşı çok sistematik bir hegemonya mücadelesi sürdürmemiz gerekiyor ki, bu ideolojik bombardımanın politik aygıtlar aracılığıyla, politik örgütlenmeler aracılığıyla bugüne formüle edilmesinden ve onlar kanalıyla uygulanmasından söz ediyoruz, yani bir politik mücadele alanı tarif ediyoruz. Politik mücadeleyi yükseltmemiz gerekiyor. Ancak bununla birlikte bütünleşik bir emek hareketi mücadelesi bu hakların durdurulmasında, hatta yeni haklar kazanılmasında önemli alan açar.

Diyelim ki, bir eylem yaparız, yüz binlerce insanı katarız. Yapabiliriz, bu mümkündür, yaparız, bu yasanın meclisten geçmesini 3 ay erteleriz. Çünkü o yasanın Meclisten geçmesini belirleyen olay, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin, AKP Hükümetinin sadece kendi kişisel talebi değildir; aynı zamanda uluslararası finans kuruluşlarının, Dünya Bankasının, IMIF'nin talimatlarıyla gerçekleşiyor. Ona karşı da başka bir mücadeleyi, bu üçlü mücadele ayağını sürdürmemiz gerekiyor. Onun için ben, “*Bir eylem yaparsak bu süreci durdururuz*” yaklaşımının, tek başına eylemler üzerinden bir mücadeleyi durdurma anlayışının yeterli olmadığını düşünüyorum. Ama altını çizerek söylüyorum: Mücadele etmeden, eylem yapmadan, bir faaliyet içerisinde olmadan hiçbir zaman hak kazanılmaz. Yani onu yadsı-

madan söylüyorum. Ama sadece dar pratikçi bir yaklaşımla bu sorunların aşılabileceğine çok ikna değilim kişi olarak.

Tabii ki, zaman zaman bu değerlendirmeleri yapıyoruz; ama ben, esas olarak bu üçlü mücadele sürecinin birlikte sürdürülmesinin daha somut, daha dönüştürücü ve kalıcı hak kazançlarına neden olacağını düşünüyorum.

